

YÖN
HAFTALIK GAZETE

«CELÍKBAŞ
YÜCE DÍVANA
VERÍMLİDİR»

TÜSTAV

OKUYUCU DAN YÖN E

Tektaş Ağaoğlu'nun bir mektubu

Sayın Yön Dergisi'ne
Geçen haftaki sayımızda Mehmet Kemal isimli yazının büyükbabama ve babama cırınlı sadırısim, temsil ettiğiniz söyleginiz düşünceye de, seslendiginiz ortama da yaktıramadım.

Ağaoğlu Ahmet ne bir çara ne bir kula hizmet etti. Hizmetleri yalnız Türkliğe, Türklerde, Türkülerlere. Bu ülkede yetiştiği binlerce öğrenci, birlikte çalıştığı dünsünce ve siyaset adamları, çağdaşları, hele Meşrutiyet ve Kurtuluş Savaşlarıyla birazlık olsun ilgilenmiş olanlar (Yön Dergisi kurucuları da içinde olar) bunu çok iyi bilirler.

Babama gelince, Samet Ağaoğlu'nun kim olduğunu, ne yaptığı, başına gelenleri herkes biliyor. Hakkında bütün düşünelerin bir olması şart değil; fakat günahın kol gezdigi bu toplumda, bugüne kadar bütün hatıraları ve sevaplarıyla hayatının hesabını vermiş bir insana böylesine saldırmak neden gerekti, anlayamadım. Samet Ağaoğlu, kim ne derse desin, siyasi ve edebi kişiliğiyle kendisini bu topluma kabul ettirmiş bir kimsedir. Okul sıralarından tanındı, sanatçı kişiliğine duydugu takdir ve saygı ile getirmekten hiç bir dönemde çekinmediği Orhan Veli'nin terekesine sağlanrı muhtaç değildir.

Orhan Veli'yi «adım adım ö-

lume yaklaştırdığı», yanı peşine polis döndürüdü iddiası da top-tan yanal ve iftiradır.

Bu mektubumu ilk çıkacak sırada yayınlamamızı, hak bilirliğimize güvenerek, saygıyla rica ederim.

Tektaş Ağaoğlu

Alevilik

18 Şubat 1965 günü saat 07.00'de İstanbul Radyosu «Din üzerine konuşusuna» adı altında bir yayın yapıldı. Konuşma değil de saçma, herze... diyeceğimiz gibi bataşmalar dan yapılmıştır.

«Alevilik bâtildir, bu yolda giderler sapıtmıştır. Kuranda su hı susta kayıtlar var ki, namazın dışında yapılan ibadetler sefibluktur. Alla asiliktir. Bu batıldan, adı voldan dönünüz...»

Umumi efkârın, aydınların, bütün dünyadan bildiği su hususlar ortada:

Türkiye Cumhuriyeti laik bir devlettir.

- a) Dini ihanet serbesttir.
- b) Devlet dinin hamisi değildir.
- c) Ferdinand vicdanına tecavüz edilemez.

d) Böyle bir olaya Devlet Radyo su ve devletten maas alan resmi memur aracı olamaz.

Garip TATAROGLU

Bay Avisi Özden'e açık mektup

YON'un 8 Ocak 1965 tarihli sayısında çıkan bir haberden öğrendiğimizde göre, İstanbul Ticaret Odası Meclisinin bütçe görüşmeleri oturumunda söz alarak, Oda'da YON'cu memurların bulunduğularını söylemiş, özel sektörün ekmeni geldiği halde özel sektör aleyhinde çalışan bu memurların Oda'dan atılmasını istemissiniz.

Havret! Demek, özel sektörün en büyük meslek teşekkül olma iddiasındaki Odanız da sizim YON'cüler. Ve siz bunun cedelerin arastıracağınızda Ortaçağ usullerine başvurulmasının tövsiye ediyorsunuz. Böylece de ucuz detinetim, ucuz alıksız yolunu tutmuş görülmüşorsunuz.

Evet, bazı memurlarımızın neden YON'cu olduklarıın sebeplerini araştırınız mı acaba? Araştıra idiniz böyle konuşmadınız. Kaldı ki, sizin için, bundan evvel arastırılması gereken konular neydi?

Oda Meclisinin toplantılarında sizden evvel konuşan bir üye, Odanızın son dört yıllık icraattaki fiyaskoları, perişanlığı, birçok mîsârlar vermek suretiyle belirtti ve Oda Başkanından cevap, yani hesap istedi. Fakat o, Meclis Başkanının söz hakkı vermesine rağmen, hesap vermekten kaçındı, ağızını açıp iki kelime söylemedi. Fakat bu hal, takriben 12 milyon liralık Oda bütçesinin tam yarım saat içinde alaklırlarla kabul edilmesini onleyenmiş. Takribi bu alaklırlar arasında siz de vardınız. Kirk bin ticârcim temsilcilerinden birisi olan siz... Oda İcraatını ve sâriyatını denetleme işiyle görevlendirilmiş olan siz...

Meclis üyelerinden Hayreddin Kuday, tâyin ve terfilerin iyiyat, kidem ve tâhsil esaslarına göre yapılmadığını söylemiştir. Bu söz doğru ise Yönetimi Kurulumu, yanlış ise söyleyenin sigaya çekmeli idiniz. Yapıldınız mı bunu?

Biz size, Odanızda «meşru keyfîlikler hakkında bazı mîsârlar verelim de ağızınız hayrettin açık kalsın... Kalabilirse eger...»

Odanız mevzuatı genel kâtibin yardımcısını, grup müdürüleri, seflerin ve raportörlerin hukuk veya iktisat tâhsili yapmış olmasını ve ultielik bir yabancı dili iyi bilmesini

şart koşmustur. Fakat bu hükümlü hemen arkasından «Bu madde mîktesep hakları ihlîl etmez» denmiştir. Ve bu da kâfi gelmemiştir, bir ikinci hükmü daha eklenmiştir. Buna göre, Odanızda bir vazife 10 yıl hizmet edenler için bu iki şarttan birinin, yanı yüksek tâhsili ve yabancı dil spârlarından birinin, ihmâl edilebileceği esası da kabul edilmiştir. Bu nasıl istir? Bunu hangi hukuk anlayışına歧dir? Bir hizmetin gereği gibi yapılması için bazı vasiflar gereklî ise aslolan o vasiflardır. Üst tarafı, meşru yollarla adâm kayırmaktır. Kaldı ki, Oda bu hükmü dahi uygulamaktadır. Misal: Nesriyat! Müdürüne yüksek tâhsili de, yabancı dil bilgisi de yoktur.

Bu dolambaçlı numaralara neden lizum görülmüştür, hiç sorunuz mu?

Memurlarınız arasındaki ücret farklıklarını her türlü izân ve vicdan sınırları dışındadır. Bu durum neden böyledir? Hiç merak ettiniz mi?

Yine Odanız mevzuatına göre, Odaya alınacak memurlar, muvakkatlar dahil, imtihana tabi tutulur. Fakat, genel kâtib, genel kâtib yardımcı, grup müdürüleri, uzmanlar, misavirler ve müstakil servis şefleri bu mecburiyetten istisna edilmışlardır. Neden acsba? Halbuki, asıl bu önemli memurların imtihana alımları gereklidir.

Eski Genel Kâtib Tahsin Yıldızanın başına yemekte büyük rol oynamış olan «üstün başarı ikramîyesi» tâbtıkatından hiç bahsetmemiyecem... Sebebini siz anlaysınız...

Oda Ettid ve Araştırma Şubesi Müdürlüğü yaptırılmış üzere getirilen zata, sırf yüksek ücret verebilme için, grup müdürü unvanı bașheldiştir. Bu zat, müdürü olarak yazılı yazıları, yaptığı teknikleri grup müdürü olarak onaylamaktadır. Buna neden lizum görülmüştür? Bu bîyî bu işin başına kim getirmiştir ve nîn?

Temsil etmekte olduğunuz 40 bin İstanbul ticârcıının dolandırıcılıkla, Denizcilik Bajkası sahâtekârılıkla suçlayan Bremen Ticaret Odası yetkilisine karşı siz ve Meclisinizin diğer üyeleri acaba neden tepki göstermedi?

Ticaret Mîdürüne Bremen Odası yetkililerine hediye edilmek üzere hali gotirilmiş, fakat sonrasında, kuzarak, bunları hediye etmemiştir. Hahlar ne olmuştur? Bu haklarım gitmesi ve geri getirilmesi Türk Parasının Kymeti'ni Koruma hakkındaki kanun ve kararlarla uygun mudur? Hahlar tek ve toplam bedel'eri nedir? Bunları neden sormazsınız?

Odanız Meclisi her ay toplantı yapar. Fakat bu toplantılarında tartışlanan meseleler, gazetecilerin mevcudiyetine rağmen, basına aksetmez veya lehte değiştirilmiş olarak akeder. Bunun natal bir mekanizmanın çalışması sonucu böyle olduğunu farkında misiniz?

Odanız Meclisi her ay toplantı yapar. Fakat bu toplantılarında tartışlanan meseleler, gazetecilerin mevcudiyetine rağmen, basına aksetmez veya lehte değiştirilmiş olarak akeder. Bunun natal bir mekanizmanın çalışması sonucu böyle olduğunu farkında misiniz?

Yapıldınız mı bunu?

Biz size, Odanızda «meşru keyfîlikler hakkında bazı mîsârlar verelim de ağızınız hayrettin açık kalsın... Kalabilirse eger...»

Odanız mevzuatı genel kâtibin yardımcısını, grup müdürüleri, seflerin ve raportörlerin hukuk veya iktisat tâhsili yapmış olmasını ve ultielik bir yabancı dili iyi bilmesini

BASINDAN

Son Havâdis

Türkiye'de Batı Düşmanlığı

Türkiyeyi Batıdan ayırp, bizantîn istibdadı hortladığı komünist âlemi kucagına atmak isteyen propaganda, Batı dünyasını, Türkiye'nin dostu ve müttifiki olan âlemi Amerikayı, Moskova radyosunun ağızıyla suçlamaya kalkmaktadır. Emniyetimiz, başlıca dayanagi siyasi ve sosyal rejimimiz, ihmâl kaynağı olan, iktisadi kalkınmamızda daâma bize destek olan Batı dünyasının simdiği ismi, bunlara göre «sömürgeci kapitalistler, emperyalistler kolonialistler» olmuştur.

Bu propagandanın baş tahrikçisi, Moskova radyosu değildir. Türk milletinin hissen, kalben, kireç tıksıntı ile reddettiği bir düzeni savunan Türkiye İşçi Partisi de değildir. Bu propagandanın ihmâl kaynağı, kendini hâlâ Atatürk partisi sayan, sıkışma «Lozan Kahramanı» lâkabını öne süren insanlardır.

Aylin Yalcın

ULUS

ADMİZ ANDİŞİZLER

Ahmet Oğuz beyimiz, Türkiye'de petrol ve maden kaynakları imtiyazın toptan Amerikalılara verilmesi karşısında, Amerika'dan Türkiye'ye «Dolar Pipe - Line»'ı uzaqlaşanı söylese...

«Kurt diplomat» geçen Mr. Raymond Hare cenapları, «devrimci tertiplerinin tezgâhlâdi günde, kalkar da muhalefet partileri merkezlerinde «bir aşı kahve» içecegi tutarsa...

Ankarâ'daki aklı başında Amerikalılar biley:

— Bu tertip gayet kötü hazırlanmıştır ve neticeleri de kötü olacaktır!» derlerse...

UPI ajansı tâ Amerika'da, İnönü Hükümetinin düşeceğini bir gün önceden kestirir в Ankarâ'daki muhabirlerin telgraf çekerse...

Başta ağırbaşlı Le Monde olmak üzere, Batı dünyasının (Amerika da dahil) en büyük gazeteleri, Süleyman Demirel'den «Amerikalılar Adamus» diye bahsedeler...

Yunan Kral Konstantin'in Londra'da Amerikan Dışişleri Bakanı Dan Rusk'la gizli mülâkâtinin «Ankarâ'daki İnönü Hükümetini düşürmek» konusu etrafında cereyan ettiği, Atina'da sevinçle söylenilen durursa... Atina'daki sevinçli çevreler, Kral Konstantin'e bu yüzden minnet ve şükran duyduklarını ifade ederlerse...

Çankaya'daki «yüksek memur» Nasır Zeytinoğlu'ndan «per憲uen arkasındaki oyuncu» diye bahsedillirse...

Faik Suat

Siz yalnız memur mezesine do-kunduğunuz içia biz de sadece bu konuya ele alıkt. Yoksa, seytanı usullerle bugine kadar yurt ve dünya kamu oyunun denetimi di-sinda bırakılmış olan Ticaret Odâları hâkkında söyleyecek daha çok sözümüz var.

Nuri AKBULUT

Toplum Yayınevinden
İsteğiniz

Hüseyin Korkmazlı
Öhöhööö
(Mizah Hikâyeleri)
3 lira

Maurice Dobb
Azgânlış Ulkeler ve
İktisadi Kalkınma
3 lira

Oskar Lange
Kalkınma Yöntemleri
2 lira

Ziya Gökalp
Hars ve Medeniyet
750 kuruş

Ziya Gökalp
Millî Terbiye ve Maarif Meselesi
750 kuruş

Şevket Beyanoğlu
Ziya Gökalp İçin
Yazılımlar Söylenenler
10 lira

Adnan Turanı
Modern Resim Sanatının
Gerçek Çehresi
10 lira

Hilmi Özgen
Türk Sosyalizmi
Cerîne Denemeler
5 lira

Topluca indirimli ve ödemeli
gönderiler.

TOPLUM YAYINEVİ
P.K. 176 — ANKARA

(YON — 817)

BASIN İLAN KURUMU GENEL MÜDÜRLÜĞÜ'nün

Yeni telefon numaraları:

Santral 27 66 00
27 66 01

(Basın: 1038/8)

ABONE: Bir yıllık 62 sayı 60
T.L., Altı yıllık 26 sa-
yı 30.— T.L. dir. Üç yıllık
(13 sayı) 15.— T.L.'dir. Yurt dış
abonanlarında bu bedellerde ayrıca
posta pulu ücreti kadar flâye yapılır.
Geçmiş sayıların fiyatı 2.50 T.L.'dir.

ILAN: Seher sâtunda sâti-
mi 25.— T.L. dir. Sâ-
reklî etmek için ilânları için özel
reklâmlarla kitap ilânları için özel
indirimler yapılır. İlân ve reklâmla-
rin yasnlamasından ôtûr hiçbir
serumluluk yüklenmez.

YON, 26 SUBAT 1965

NEZZLE
VE BÜTÜN
AĞRILARA
KARŞI

GRİPIN
BASİY'DE
NEZZLE GRİP
KİNİNLİ GRİPIN
GRİPIN GRİPIN

4 saat ara ile günde
3 adet almabılır

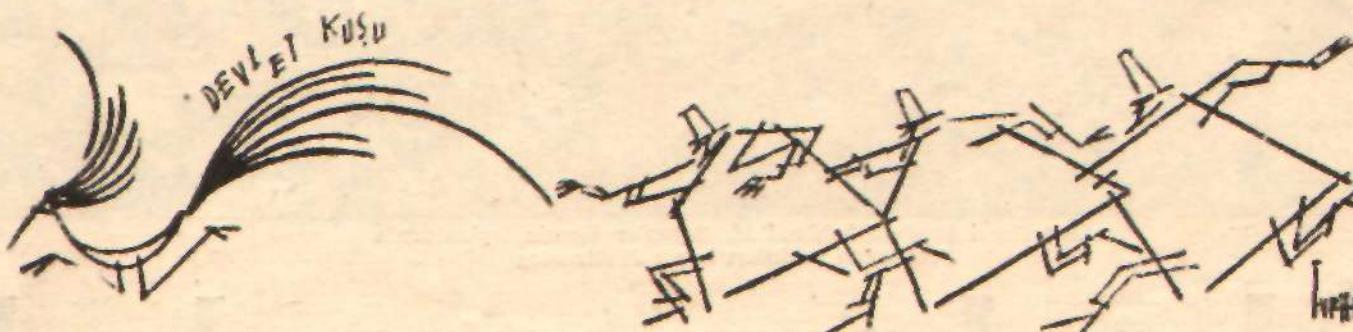
(Yeni Ajans — 284)

YON

HAFTALIK FIKIR VE SANAT GAZETESİ

Kurucular: Cemal Reşit Eyüpoglu
— Mümâlat Soysal — Doğan Avcioglu
İntiyan Sahibi ve Sorumlu Yazar
İşleri Müdürü: Doğan Avcioglu
Basıldığı yer: Güney Malbaçcılık
T.A.Y.

Yazılı İstekler : Sümer
sokak No: 16/8 Yeni
şehir — ANKARA
Telefon: 17 69 89. — İstanbul Büro-
su (Satış - İlan ve Abone İşleri): Mel-
lefənəti sok. No: 82 Cagaloğlu — İstan-
bul. Tel: 22 95 70 — Posta Kutusu
512 İstanbul.

BAKİŞ

KÜCÜKLÜKLER KOMEDİSİ

KÜCÜLÇ

Politika hayatı son iki haftanın olaylarıyla çok ilginç bir döneme girdi. Olup bitenlere kısaca bir göz atmak, içinde çırpinan çıkmazların gerçek niteliğini ortaya koymağa yarayabilir. Ayrıca, son olaylar dolayısıyla ön plâna itilen insanlar davranışları, tutumları ve gelişileri de çok ilgi çekici. Hükümet değişikliği, bencil hesaplar gözleri bürüdüğü zaman, en kudretli yabancı devlet temsilcilerinden en ufak çaptaki politikacılara kadar herkesin nasıl küçülüverdiğini açıkça gösterdi. Gerçekten, son günlerde olup bitenler, çok çeşitli kademelerdeki ve çok değişik çaptaki menfaatlerin, birdenbir re, sîhîrlî bir mayaya kabarmasından, etrafı köpükler saçarak ve hattâ, gerekince yerlesmiş kuralları da yıkarak coşmasından ibaret. Bu olaylar zincirinde, daha doğrusu bu oyunda herseyi bulmak mümkün: sadık kölesi sandığı bir ulusun onuruna tekrar kavuşmasından kuşkulanan bir devletin beceriksiz temsilcileri, yillardır yürtütükleri soygunun artık su yüzüne çıkarılmış olmasına kızan kökü dışarda menfaat çevreleri, yüce düşüncelerle hareket ettiklerini söyleyken aslında içlerindeki komplekslerin güdüsyle davranıştan söz de devlet adamları, oy ve sandalye hesabından öteye aklı erdirebilmeye noktasında herkeste şiddî şüpheler uyandıran liderler, nereye sürüklendiklerinin farkında olmayan küçük çaplı politikacılar, koltuk hastaları, insancıklar...

DÜŞURUS

Bütçe dolayısıyla hükümet düşmez diye bir kural yok. Ama, büt-

DÜZELTME

Geçen sayımızın başyazısında, ikinci sütunun son paragrafı bir tâshîh hatası sonunda tamamen ters anlamına gelebilecek şekilde çıktı, doğrusu «istemiyoruz» olacak yerde «istiyoruz» yazılmıştır. Okurlarımızdan özür dileyerek bahis konusunu doğru seklini yayınlıyorum :

«Bütün bunlarla demek istemiyoruz ki, Türkiye'de millî menfaatleri gözeten hükümleri devirmeye hazır kıraklı insanlar ve satılmış siyasi parti yöneticileri vardır.»

ce dolayısıyla hükümet düşürmenin özel bir önemi, anlamı ve usulü olduğu da muhakkak. Muhalefat hükümet politikasının belli bir noktasında değişik görîş sahibidir, iktidarın getirdiği çözüme ve onun gerektirdiği gelir veya gider politikasına aykırı bir tutumla ortaya çıkmaktadır, değişik bir bütçe formülü vardır; işte o zaman, hükümet düşürüp yerine kendi görüşünü getirmeye çalışır. Söyler misiniz, yeni iktidarın değişik bütçe formülü nedir? Bütçede istedikleri önemli tek değişiklik Diyanet İşleri Başkanlığı'nın ödeneğini olağanüstü bir şekilde artırmaktır; bu da komisyon safasında, sorumluların bile katıldığı bir kardeşlik havası içinde çoktan gerçekleşmiştir.

Yeni Başbakan Yardımcısı, daha doğrusu yeni hükümetin gerçek başı, New York Times adlı Amerikan gazetesine verdiği bir demeçte, bütçe tasarısına «yeterli bir ekonomik gelişme sağlamadığı, gelişime projelerine yer vermediği, özel teşebbüsü desteklemediği, ekonomik durgunluğu ve işsizliği önlemediği için» muhalefat ettiğini söylemiştir. Şimdi bu konulardaki sîhîrlî bütçe değişikliklerini merakla bekliyoruz. Yeni koalisyon, bir iki yerine hafifçe dokunulmuş eski bütçeyi tekrar parlamento önüne sürdüğü zaman, dâşürme oyundaki samimiyetsizliğini ve aceleci bazı hesaplara âlet edildiğini açıkça ilân etmiş olacak. Yok, bütçede köklü değişiklikler yapılacaşa, bu da «plân düşmanlığı»nın söz götürmez şekilde ilâhi sayılmalıdır; çünkü, Türkiye'nin bugün uyguladığı plân ve bütçe teknigidir, Beş Yıllık Plâna yıllık programlar, yıllık programlarla bütçeler arasında çok sıkı bir yakınık vardır. Böylece, son maceranın sorumluları, onbeş gün daha sabretmemek yüzünden ve bazı çevrelerle biran önce yaranabilemek telâşıyla kendi oyunlarına düşmüs oluyorlar. Bu, bünyelerindeki ilk büyük yara.

KURULUS

İkinci kötü puan, hükümetin kuruluşundaki samimiyetsizlik. «Taraflı başbakan, ancak, bütün üye-

lerinin de tarafsız olduğu «geçici hükümetler»de olur. Tamamıyla politik nitelik taşıyan bir hükümetin başına tarafsız başbakan getirilmez. Bu bakımdan, son buhar dolayısıyla üniversite rektörlerinin adaylık defilesine çıkarılışı herkesi güldürmüştü. Parlamanter sisteme hükümet, parlamento bünyesindeki tek veya çok unsurlu bir çoğunluğun temel politikasını uygulayan, bunun sorumluluğunu bütün ağırlığıyla taşıyan kuruluş demektir. Böyle bir sistem içinde, kabine münazara masası değildir ki başında tarafsız bir insan bulunsun.

Demek ki, bugün hükümetin gerçek başkanlığı, onun bünyesindeki en önemli paya sahip olan partinin liderinde, yani görünüşte «Başbakan Yardımcısı» unvanını taşıyan kimsedendir. Oysa, bu «fiili başbakan», Anayasının hükmüne aykırı olarak, henüz bir parlamento üyesi değildir. Görüllüyor ki, onurlu bir dış politikaya yönelik biran önce durdurmanın telâsi içinde, Apayasan kuru metni değilse bile temel sistemi zedelenmiştir. Kabineye parlamento dışından bakan alma usulü, parlamanter sistemin öz niteligidenden biraz ayrılan bir usul olduğu için, bazı ülkelerde zamanla istisnai olarak gelişebilmiş ve Türkiye'de de uzun tartışmalarдан sonra kabul edilmiştir. Bu istisnai imkânın Başbakan Yardımcılığı için kullanılması ve hele «fiili başbakan» durumunda olan bir kimse'nin bu yoldan faydalandırılması dördüncü koalisyonun daha kurulurken aldığı önemli yaralarдан biridir.

SOYLEYİŞ

Ama, en büyük samimiyetsizlik örneği, koalisyon protokolüyle verildi. Onurlu dış politikaya, ekonomik bağımsızlığa, reformculuğa, ileri görüşe, halkçılığa aykırı inançları şimdîye kadarki tutumlarıyla açıkça meydanda olan kuvvetler, birdenbire bütün bunların savunucusu kesilmişlerdir. Tabii, bu sözlere katila katila güldü herkes.

Koalisyoncular, neden, bütün müphemliğine rağmen yine de kendilerini aşan böyle bir protokol yazmak zorunluğunu duymuşlardır? Mesele, sadece, tehlikeli done mi atlaticaya kadar korkulan çevrelerle şirin görünmekten ibaret değil. Önemli nokta şu: koalisyon ortakları, çıkar yolların neler olduğunu yavaş yavaş gören ve ülkenin geleceği bakımından gerçek gücü elinde bulunduran yepeni bir düşünce akımının gelişmekte olduğunu, yüzeydeki bütün politikacılardan, pek iyi bilmektediller. Protokol, bir bakıma, bu gücün karşısında bir eğiliş vesikasıdır. Ama, bu vesika, aynı zamanda, yetersizliği, müphemliği ve hele samimiyetsizliğiyle, çok kişiçik hesaplara dayanan bir aldatmacayı, daha doğrusu Türkiye'deki uyanık düşünceleri aptal yerine koyma gibi gülünç bir çabayı ifade ediyor. Bu da, yeni hükümetin daha henüz kurulmadan aldığı üçüncü büyük yara.

GİDIS

Teknesinde böylesine büyük yaralar bulunan geminin kızaktan denize inmez batması gerekmeyi? Batmayıabilen de. Türkiye'nin politika suları birikintilerden öyle açılaşmış k, külçeleşmişlerin bile bu yoğun sıvı üzerinde yüzebilmesi mümkün.

Bu Koalisyon da, ilk günlerin bayram havasından sonra, tipki öbürleri gibi ufalanıp gidecek. Uzun süreli tek faydası, Türkiye'nin kaderi üzerindeki cepheleri şimdîye kadar rastlanmayan bir kesinlikle gözler önüne serilebilmiş olmasındadır. Bunun ötesinde,ümüzdeki küçüklükler komedisinin tekrarlaştırmaya dava fazla ilgilenmeye değil. Şimdi, sosyalistler için yalnız iki şey var: bir yandan, kesinleşmiş cepheler içinde, Türk halkın ekonomik ve sosyal özgürlüğünü adım adım savunmak, bir yandan da yapıçı çözümler üzerinde düşünerek, çalışarak ve halka yaklaşarak yarının Türkiye'sini hazırlamak...

Mümtaz Soysal

PORTRE: III

SUAT HAYRÍ ÜRGÜPLÜ

Nimet Arzik

Görüşüm yumuşak değil. Başkasının görüşü ile de yumuşamak imkânlı bulamadım: Suat Hayri Urgüpeli bakkında ek bilgi edinmek için kime başvurduysa, beni usul ve uslubunca reddettiler:

Yakınları «objektif» olamamak kayısında... (Objektiffffff... Bir günde türedi bu saygıdeğer kaygı!..)

Politikacılar, konumun «nezaketinden kemikümleştiler, hele arslan muhalefetinkiler!.. Arslan muhalefet!..

Konuşmağa yanaşanlara, Urgüpeli'den, mükenmel, dost, tuttugunu koparırları esrigemeler: «Bütün bu kabiliyetlerin, o senelere topraklarımıza aranan taranan petrol gibi birden fışkırmaması memnun olduğum. (İnsallah petrol için de öyle olsun.) Memnun olduğum ama, portre materyel değil!..

KEMKUMLEŞMELERDEN VE KENDİ

MUSAHEDELERİMİDEN

ÇIKARDIGIM PORTRE

Düşüncemi, zamanın dramatik havasına uygun olarak bir vizyonla anlatmak istermek: Kader, bir an için çoktan jemposunu, tempomuza uygun «vites» e yavaslattı. Ve gürledi: «15inci başbakan gelsin... Cemaatin, boyunca, suyunca, huyunca, 15inci başbakan...»

Sıra bekleyenlerde bir kırkımda oldu sadece.

Kader gene gürledi: «Cemaatin boyuncaa, huyuncaa, suyunca...»

Gene bekleyenlerin sıraları dalgalandı.

Kader sıvı turnağını birinin göğsine doğru yöneltti: — «Sendedi. Bu Suat Hayri Urgüpeli, kaderin favorisi ve sıradan çıktı, 15inci başbakan olarak...»

...Ve kaderin çarkı eski vitesine döndü...

Ben böyle düşünüyorum. Evet cemaatin boyuna, huyuna, suyununa göre bir başbakan Suat Hayri. Milletin?.. Görceğiz!..

*

Elinize bir resmi geçerse yeni başbakanın, eski bir resmi, hatlarını inceleyin. Eski diyorum, cünkü bugünkü hatları biraz fazla «empâté» yan hamurlu...

Şansı gibi düzgün hatlar, sansız gibi donuk bakış, «kendinden birşey vermiyen» bir yüz...

Bu yüzde ne yok, ne yok aradığım? Aşırılık yok!.. Hiçbir aşırılık... Birdenbire gözünüñ önlüğe çökük elmacık kemikli, çokluğlu avurtlu, geniş ufuklar arayan hırçın bakışı bir yüz gelmiş!.. Benim işiniz cuzz ederek, Ataturk'ün yüzü... Hersey aynı bu yüzde!.. Bir kere mi gelir böyle bir yüz?.. Hiçbir hattı «skullansı» olmayan böyle bir yüz?..

Amma işte o günde cemaatin, boyu, huyu, suyu başkaymış zähr!..

Kader iyi yoğurmuş şansını yeni başbakanın, Genç yaşında milliyetçili yapmış, Bonn senin, Londra benim, Washington onun... Büyükelçi yapmış genç yaşında. Gerçi, son büyülüçiliğinden Madrid'ten, 27 Mayıs İhtilali onu koparmış almış, emekliye ayrılmış amma fena mı olmuş? Gene kaderle pas vermiş, İhtilal bile... Ondan sonra Senato Başkanlığımı yükseltmiş cünkü onu, şimcik de başbakanlığı...

Hep Figaro'nun Jäfları gellyor akıma, Kont Almavivaya çektiği mutk: «Bunca nimet için ne yaptınız?.. Doğmak zahmetine katıldınız, işte o kadar!..

Eviva kont Almaviva, bütün kont Almaviva'lar!

Kader, kula «yürü» deyince, kul durmak istese bile duramaz...

KENDİNE KALMIŞ OL SAYDI

Kendine kalmış olsayıdı, bugün Urgüpeli, Jimanistik hocasıydı, bilemediniz, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü, emekli...

Galatasaray Sultanı... O zamanın sıcak, birləşirici «o-caç» havasıyla. Galatasaray Sultanı içinde üç kardeş: Hakkı, Süat, Mümin. Suat ortanca. Aklılı, çalıksan, dengeli, diye anlatırlar o zamanını arkadaşları. Mümin biraz daha haris görünürdü. Gürünürde sadece... Hakkıdan pek bahis yok!.. E bir gün, herhangi bir çevre bu üç kardeşten birini yukarıya doğru iterse, «görünürde» haris olmamı itecek, kimseyi hiçbir aşırılıkla ürkütmeye, lâzım adam yerine getireni kendini sessiz sessiz, ve lütfen hasıl olan yerde beklemesini ve kendisini istetmesini bilen!..

Bu üç kardeş, Şeyhülislâm Hayri efendinin çocukları... Çocuklar imtyazsız bilyüyüyor...

Sonradan Malta'ya sürülecek Hayri efendi, çocuk şımartacak adam değil. Harp... Zaman zorlu. Ekmeke, misir ekmeği. Obür çocuklar o karışık ekmeği yeren «şas» ekmeke yediriyor oğullarına, öyle ders arası yemez takviyeleri de yok, obür çocukların gözlerinin önünde... Oyle seyler, Demokrasi ablamlı yeterlikten sonra içedildi... Çocuklar, pazen pantalonlarının bir paçası ayrı renkte, bir paçası ayrı renkte... Amma işte çırakken, pantalonlarının ütü çizgisini, Jilet diye al kullan!.. Gasrayda «esraf» denen gruba dahil obür çocukların!.. Sınıflarında bir de şehzade var: Ali Vâsif efendi. Enesinde boza pişiriyorlar zâvalınum. Sezâne çıkarmıyor: Demokrasi beşyadesi değil!..

Aynı sıfıta Burhan Koni de var, Nureddin Fuad Alpkartal da var. Hürrem Seren de var. Vildan Asır Savaşçı da var.

Suat Hayri, organizatör, spor sahnesinde. Küfür hareketlerini

sıra ile sanıkların sorusunu yapıldı. Sanıklardan Mustafa Köse sorusunda özetle sunları söyledi: «Komünizm ne demek? Bir kere ben Karl Marks ve Lenin hâkin de hiçbir eser okumadım. Halende bunların siyasi ve iktisadi fikirleri hakkında bîdîm tek bir şey yok», Mehmet Demirtaş ise,

«Ben, memleket davalarının Ataturk ilkelere uygunlanması ile çözüleceğini söyleşim. Sosyalizm hakkında görüşlerimi, savcılar hariç kimseye açıklamadım» dedi. Gazi Varol'un sözleri suyu: «Ben dağ köylerinde görev

kardeşlerin görünürde en az muhterisine verildi. Böylece Suat Hayri, Ürgüpelerin «şarısı» üzerine politik hayatı atılmış oldu.

Sonraki sahalar, bilinen sahalar. Föhpöhlü bir Tekel Bakanı. Yakınıları onu «Bulgaristan'da şarap istihali miktarını bilir» diye övüyorlar... Hay su yakınları, kolay adam olmazlar! Olular mı?

Sonraçığımı, CHP onu Divanı Aliye veriyor, ve alının akiyla sıyrılıyor ağır ithamlardan. Burası da bilindik, onun için üstünde durmuyorum. (Yalnız, buna hafiflikle, bir insanı Divanı Aliye sükünlülerini vatandaş kolaylıkla beraat ettirir mi vicdanında bilmen. Ettirmemesi läzûm: «Efendim, fena mi oldu, müsümlüğü kamu oyuncu anlaşıldı... Yaaa! Ya o üzüntülli geçen zamanlar... Ya o psikolojik sarsıntılar... Ya o herseye rağmen çöken şüphesi... Onlar hıç mı?..» O zamandan beri profesör Nihat Erimi kalbinde taşımaz, siz olsaydınız taşır muydunuz? Hayatta, tek hırpalanmış olduğu hâdice bu olsun...

★
DP'nin büyükleriyle, Fatih Rüştü Zorlu haric (o da Haydar Görkün yerine Washington'a gönderildiği için), arası «şefendiceydi»... Bonn elçisiyle, Sarolta yazılış bir mektubunu tesadüfen görmüştüm. «Yençen hamîn sîhatinden endişelenen, sevimli doktoru eşyle birlikte Bonn'a dâvet etti. Uşlûp çok «sedebiydi», başka bir zamanın edebiyatına!

Çelebi Etem Menderes'le de aراسı tıylidî. Birbirlerine güvenirdiler. Yalnız yakımlar, ikilisinin de birbirlerinin yokluğunda, birbirlerini hakkında «zayıf adam» dediklerini söylerler... Canum, o yoklukta söylenen sözler... Söz gelişti.

Bazı demokrat büyüklerinin gazabına uğramışsa, o şeker hasıtların verdiği konusma «bâlükbâşılığı» yüzünden uğramıştır.

İste edinebildiğim malumat. Cünkü işler karşı. Ürgüpeli başbakan olunca, yakınları iki türlü borozan çalışıyorlar:

«Mükemmeli» diyorlar avaz avaz.

«Vefasız» diyorlar usul usul.

«Organizatör müthiş» diye çığrıyorlar tellâl tellâl.

«Apatik» diye mirildânyorlar kulaktan kulağa..

«Çok zeki» diye ilan ediyorlar, işitene.

«Vasat... Ancak vasat» diye fışıyorlar işitimiyyene... Şimdi!

Ben derim ki, çilesiz çabasız merhaleler aşmıştır. Eksili budur. Bu çile çaba isteyen zamanıda...

Ben derim ki girintisiz çıkıştır: Ama memleket girintili çıkıştır. Adaptasyon'u bu «dülz» adamın, buna girintili çıkışına nasıl olacak?

Ben derim ki: Devlet görüşü nedir? Cevap beklerim.

Politik görüşü nedir? Cevap? Memleket problemlerine vukuflu ne derecededir?.. Cevap?

Eğitim problemlerine eğilli nedir? (Her dâvâ eğitimle başlar ve eğitimle biter) Cevap?

Bunların cevabını, bundan sonra alacağım. Tanım sana binşükür, alacağım değil mi?

Ve cemaatin buncu, huyuna, suyunca, kişiden ötürü cemaatin asıl boyunu, huyunu, suyunu öğreneceğiz, asıl önemsi o!..

TİP Adana Kongresi

Ağaların toprak reformuna karşı ayaklandıları, Adanada yapılan T.I.P. kongresi, bazı olaylara yol açtı. Daha bir iki yıl önce kongrenin basılıtlığı söyleşileri çıkmış ve Pazar günü sabahın erken saatlerinden itibaren kongrenin yapılacağı Çelik Düğün salonu jandarma ve polis kordonu altına alındı. Ne var ki Çelik Düğün salonuna giden yollarda kurulmuş polis barikatlarına rağmen, sayıları 25-30 u aşmayan nümayişçiler, kongre salonunun önüne rahatça gelebildiler. Nü-

mayıçıcıları elinde «Din elden giyor — Mukaddesatçılar birlesin — Allahın seven yürüsun — Kahrolsun komünistler — Komünistlerin teşkilatlanması fırsat vermiyeceğiz» gibi dövizler vardı. Genel Başkan Aybar, kongreye gelirken, çogu 15-16 yaşlarında olan bu küçük nümayişçi grupun yuhaları ile karşılaştı. Halk, yuhaları alkışlarla cevaplardı. Ancak bazı İşçi Partiliilerin jandarma ve polis yetkililerine, «Çocukların hareketi kanunsuzdur. Eğer siz kanunsuz hareketleri önleyemiyorsanız, bırakın kongre salonunu girsiner, biz onlara kana sağıyi öğretiriz» demesi üzerine, Emniyet kuvvetleri harekete geçip, nümayişçileri bazaranı yakaladı. Otekiler de kaçışarak kalabalık arasında kayboldular.

Binin üstünde Adanalı izlediği II kongresinde, Genel Başkan Aybar, memleketimizin ve Adanayı sosyal ve ekonomik meseleleri üzerinde uzun uzun durduktan sonra sunları söyledi: «Biz buraya gelirken aldatılmış birkaç çocuk, yoksa ailelerin çocukları yuh diye bağırıldılar. Oysa bunlar bizim evlatlarımız. Aldatılmışlardır. Ağaların elinde çok geniş vatandaşlar vardır. Gazetelere yazılar yazdırabilirler, kitaplar yazılabilirler, dernekler kurdurabilirler, yoksa vatandaşlarımızı birbirlerine düşürebilirler. Bugün tâ köylere kadar girmiş dernekler var. Bunlar vatandaşları birbirlerine düşürmeye gayreti içindeler. Dîn inançları sömürüyorlar, insanlık duygularını sömürüyorlar. Amaçları, statükonun korunması, ağılk düzenini sürüp gitmesidir. Bunun için kurulmuşlar, bu amaçla köylere sokulmuşlardır. Sosyal adalet mi istiyorsunuz, herkes emeğini hakını alınsın mı istiyorsunuz? Bunlar, «beş para mak bir mi, herkes kaderine razi olmaz, Tanrı yoksa yoksul, zengin de zengin yaratmış, Tacizin buyruğuna karşı gelinmez, sosyal adalet Mâslîmanlığa karşıdır» diyorlar. Oysa Mâslîmanlık sosyal adaleti değildir. Yüz yillarda öncesi şartları içinde, zekât sosyal adaleti sağlama yaratan bir mülsesse iddi. Vakıfların da sosyal karakteri açıklar. Kardeşlerim makaslarını seni ututmak, aldatmaktadır. Ağalar, kapkaççı sermaye çevreleri çıkmazlarına, aldatıkları, hattâ satın aldığı masalarını sürerler öne. Ve yoksul yurttaşla karşı gene yoksul kullanırlar. İşte surada bağışlanan çocuklar yoksul kardeşlerimizin çocuklarıdır. toprakşaların, emeği sömürulenlerin çocuklarıdır. Fakat bu oyun uzun sürecek. Vatanasă dönen oyunu farketmeye başladı.

«Son Seçim Kanunundaki, seçime girebilmek için on beş ilde tam teşkilî olma şartı yalnız Türkiye İşçi Partisi için konulmuştur. Bu bizim için ölünlücek bir durundur. Bu fakir parti bütün engelleri aşarak bugün 21 ilde il ve İlçe teşkilatının tamamlaşmış durumdadır. Ayrıca, yedi İlde de İl ve İlçe örgütümüz var. Buna en kalabalık illerimiz. Böylece memleket nüfusunun yarısından çoğunun yaşadığı bölgelerde örgütlennmiş bulunuyoruz. Partimiz bu seçimlere mutlaka girecektir. Türkiye İşçi Partisi seçime sokulmaya kısmenin gicci yetmeyecektir. Arkadaşlar, hiçbir parti bizim kadar kurulma zahmeti gekmemiştir. Hiçbir parti bu fakir partinin karşı karşıya bulunduğu güçlüklerle karşılaşmıştır. Çünkü, hiçbir parti halkın partisi olarak, ağılk sistemine ve kapkaççı sermayeçilik sisteme karşı koymak mertliğini göstermemiştir. Ama çok sükr, işte bugüne ulaşık. Meclise emekçi halkın temsilciliğini mutlaka sokacağız. Bunu mutlaka sağlayacağız. Bunu hiç kimse önleyemeyecektir. Demokrasi bir oyun değil. Demokrasi halkın yaşayışıdır. Türkiyeye mutlu güzel günler mutlaka gelecektir. Gün ışımıştr.»

Odalar Birliğiinin tarihi görevi!

Turan Şahin'in Toprak Reformu Kanun Tasarısı, Odalar Birliği tarafından hazırlanan 76 sayfalı uzun bir etüde göre, «Anayasayı zedeleyip başka bir düzen getirmektedir». Yani böylece, bir 142. madde suçu işlenmiş olmaktadır!

Komün'stlikten sanık öğretmenler

Komün'stlikten sanık öğretmenlerin duruşmasına, Kara Kuvvetleri Komutanlığı 1 Numaralı Askeri Mahkeme devam edildi. Sanıkları, Muammer Aksoy, Celal Reşit Eyüboğlu ve Sirri Hoçaoğlu savunuyordu. Duruşmada İddianame okundu. Savcı, öğretmenlerin ordu içinde komünizm propagandası yapmak, milli mukaşemeti kırmak ve din hürriyetini tahdit gibi suçlardan cezalandırılması istiyordu. Bundan sonra yaparım. Sosyalizm ve komünizm kelimelerini askere gelinceye kadar duymadım. Çünkü bizim görev yapduğumuz dağ köylerine ne gazete, ne de kitap gelir. Yol yok, benim hiç bilmediğim şeylerdir bunlar». Niyazi Ozkâhanın sözleri de söyleye: «Ben dîne bağılıyım. Kimsenin dinine karışmam. Gözüm kör olsun bir suçum varsa, Komünistlik, sosyalistlik nedir bilmem.» Askeri mahkeme, sanıkların tutukluluğunun devamına ve savunma tanıklarının dinlenmesine karar verdi.

Raporda aynen söyle deniyor: «Tasarı koymaya niyetlendiği mührülerde Anayasayı, temel ilâkeleri ve prensipleri, ekonomik sistem ve düzeni zedelemektedir. Bu türlü bir düzen getirmek nadir. Bu manzara karşısında yarın organı anan; memleket ve rejim koşulları ile tarimsal reform anlayışına ve anayasaya, temel ilâkeler, temel prensipler muvaccininde ve bu getin i̇mihan karsında tarihi görevini lâki ile yapacağına inanyoruz.»

Gereken yarın organları tasarımın sekiz komisyonda 360 gün süreyle görüşülmüş olacaklar tarafından görevlerini yapmışlar ve Odalar Birliği'ni anladığını anlamda bir düzeni kurtarmışlardır.

Odalar Birliği raporunda mizah edebiyatımıza gelebilecek bir hay-

fi örnek var. Rapora göre, toprak reformu, komünizme, ya da dikta rejimlerine yol açmaktadır. Kanun tasarısının gerekçesinde, reformu komünizm ve fasizmdan koruma çaresi olarak göstermek yanlışmış: «Gerekçe, yapılacak olan toprak reformunu (uyanın köylü sınıfların komünizm ve fasizm gibi dikta rejimlerinden ve anarşiden korumalarının başlıca tedbirler olarak) göstermektedir.

Oysa ki, toprak reformunu Türkiye'de önce uygulanmış ve tüm olarak geri kalmış ülke vasıfında olan memleketlerden, özellikle coğrafi yerleşimleri icabi komşu olanları hemen hepsi Demir Perde gerisine kaymaktan kurtulamıştır.

Aynı nitelikte olup da coğrafi yerleşimleri komşuluğa müsait ol-

muşanlar ise bugüne, başka dikta lar veya tıranların elinde bulunmakdadır.»

Demek ki, toprak reformunu gerçekleştiresek, «coğrafi yerleşimimi icabi» komşu olduğumuz için, akibetimiz demirperde gericine kaymaktrur.

Bu mizahi raporun başka bir iddiası, toprak reformu yapılrsa topraksız çiftçilerin sayısının artacağı yönündür: «Tüm sektöründe 12-15 milyon köylümüzün yersiz, yurtsuz ve rıksız bırakılmasına müteki olabilecek bıkozu üzerinde israrla durmaka sonuz millî fayda görmekteyiz.»

Raporda, yer alan bazı iddiaların, statükocuların yoklukta ne kadar ileri gidebileceklerini göstermek bakımından sütunlarımıza aktarıyoruz: «Türkiye Tarımında alınacak iyileştirme tedbirlerinin, somut bir toprak dağıtıması hareketi değil, bu işlemi Anayasamız emrettiği üzere ilk önce (toprak reformu) değil (toprağın ve, rımlı şekilde işletilmesini gerçekleştirmek için) gerekli her tedbirin birlikte getirecek olan bir (tarimsal reform) olmasının zorululuğu görürtür.»

«Gerekliler, açıklamalar ve tasa ri metninde bazı hak ve ilkelere zedelendiği de görülmektedir. Bunların başında mülkiyet hakkı gelmektedir.

Buradın öncelikle: Anavasamızın (mülkiyet hakkı sahipliğini) yegan geçen (herkesin) tanımına karşı (Anavasa mad. 36), kanun ta sartının anlavis olarak bir nevi aile mülkiyeti üzerinde durmakta olduğunu varsayıdracak devimlerin misahade edilmekte oldu. Na deşinde fayda vardır... Tasarının bu türlü olup temel hak ve prensipler anlayışından rahn ve catlaklar yapacak varsayan işçilerinden arınmasında fayda gördülüümize işaret etmek istemiz.»

«Tasarı yer yer mülkiyet hakının tamamivetine tecavüz tedbirleri de taşımaktadır.

Bunlardan birincisi: Temlik tasarrufların durdurulması kevifiyetidir.»

«Mülkiyet hakkının ayrılmaz bir niteliği olan ve malikin (kanun dairesinde dilekçe gibi tasarruf etmek hakkı) Medeni Kanun Mad. 618'da zedelemektedir.»

«... Ortaya vepveni ve yönünün çoğu kollektif çalışma karakterinin de bir işitmenler sistemi çıkmak, tadir. vs. vs. vs.»

Türk Dil Kurumunda avak oyunları

Atatürk tarafından kurulan Türk Dil Kurumu, geçenlerde Atatürk'ü bir bilim kurumuna yakışmaz bir tertibe sahne olur. Tanınmış edebiyatçılarımızdan Cevdet Kudret'in ismine, yeni Sovyet Sığorta Kanunu'na intibak meselesi vesile edilerek son verildi. Yönetim Kurulu, yeni duruma intibak için, kurum görevlilerinin isine son vermemi, daha sonra onların tayinine gitmeyi İl zurna'ya yazmıştır. Bu, sadece bir formaliteden ibaret. Ne var ki 24 kişilik toplama Yönetim Kurulu'na ise son verme işlemi kara ra bağlandıktan sonra, yeniden tayinli, gizli oyla yapılması kararlaştırılmıştır. Oylamada 24 kişiden 13'ü olumsuz oy kullanarak, Cevdet Kudret'in açıkta kalmamasını sağlarlar. Mesele artık bir formalite nin yerine getirilmesi olmaktadır.

Bu haksız tutum fizerine, 24 Yönetim Kurulu üyesinden sadece bir tanesi itiraz sesini yükseltir: Ankara Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi Klasik Filoloji Profesörü Samim Sinanoğlu, yapılan işin haksız ve kanunsuz olduğunu, olumsuz oy kullananların bir sebep söylemeleri gerektiğini ileri sürer. Sinanoğlu, sebep açıklanıktan ve tartışıldıktan sonra yeniden bir oylama yapılmasını ister ve bu yolda bir önerge de verir. Ne var ki olumsuz oy kullananlar bir sebep göstermekten kaçınır, olumlu oy kullananlar da susar. Sinanoğlu'na toplantı sa-

POLİTİKA VE ÖTESİ

Başladığımız Yerden

Mehmed Kemal

İnönü Hükümetinin iç politikada ele aldığı konuların hemen hemen tümü Ürgüp'ün karma Hükümeti de benimsedi ve gerçekleştireceğini vaat etmiştir. İnönü ve Ürgüp Hükümet programlarına esas teşkil eden konular birbir ile kiyaslanacak olursa, kâğıt üzerinde Ürgüp Lehne not vermek bile mümkün değildir. Başbakan Ürgüp, Atatürkçiliği, Türk toplumunun uygarlık düzeyine erişmesini, Türkiye Cumhuriyetinin lâlikî niteliğinde kurma amacını güven devrim kanunlarını, Anayasamızın fastamamı uygulanmasını canı gönülden istiyebilir. Hattâ karma hükümetin CKMP - MP ve YTP gibi kanatları da istiyebilirler. Ama bunu muhafazakâr, statükocu, özel tesebbüsçü AP'ye nasıl kabul ettirebilirler? Yahut AP, bunların hükümet programına konusunu nasıl razı olmuştur? Çıkışından beri, açık veya kapalı ifade ettiği fikirleri benimsiyen kitle, sunuldu dönüp AP'ye:

«— Bu ne perhiz, bu ne iâhana şurusu?» diye soruyor.

Bu tutum, ülkemizdeki siyasi partilerin, muhalefette iken başka, ikilidâr gelince başka düşündürlerinin tipik örneğidir. Böyle bir örneği de, tersinden, Demokrat Parti ikilidâr gelince vermişti. Bu bir dafa mı denenecektir dersiniz?

Bu gelişmeye, yuri igin, vatan için olumlu gözüyle bakanlar vardır. Ama, acaba hükümete çoğunluğu elinde bulunduran AP, kâğıt üzerinde yazılı bulunan vaalleri gerçekten uygulayacak mıdır? Yahut hükümete yönelik saldırları önlemek için —baskı gruplarına karşı— buntları gösterecek, sonra unutturacak mıdır? Hükümetler gelirken vaat ediyorlar, sonra unuturma ve oyalamaya yolu giriyorlar; bu sefer de mi böyle olacak?

CHP Hükümetine ait bütün reform tasarılarını, Demirel'in Başbakan yardımcılığı ettiği hükümet de benimsir görünümektedir. Bir süre önce karma hükümet kanatlarının oyları ile «uyulma» terekidilen Toprak Reformu tasarısı bile «geçikmelere» uğratılmayacak büyük bir gayrette gizlilikte çalışılacaktır. Tasarımdaki «25 yıllık müddetin kısaltılması, 100 milyon liralık ödeğin artırılması» istenmektedir. Kısa bir süre içinde bu ne büyük bir gelişmedir?

Her halde, kamyonu ile birlikte CHP'ler de buna şasacaklardır. Kimbilir AP resikâti bu hızla gelişmeye ne diyecekler?

İç politikada, ekonomik ve sosyal konularla bu «krâldan çok kralci» tutum benimsenirken, dış politikada da CHP hükümeti ile, yeni kabine arasında görüş ayrılığı bulunmadığını anlıyoruz. Şimdiyedek, Türk - Sovyet iyi komşuluk ilişkilerine karşı olan AP «komşularımızla iyi dostluk ilişkilerine karşı olan AP'ye» denemecektir. İstemeğiniz Hasan İşık'ı seçmeye özelliği dikkat etmiştir.

Türkiye'de politikasında bir dönenin noktası nadır. Bu noktaya, uzun alıştırmalarla, bizi Ismet Paşa getirmiştir. İnönü'nün dış politikada idmanlı bir manevra kabiliyetine sahip olduğunu düşünmanları bile kabul eder. Bunu, yalnız AP kabul etmez görülmüyor. Bunun için değil midir ki, Ismet Paşa, İstifa konuşmasında hiç bir faaliyeti esirgemeyeceğini teahhüt etmektedir. Hatırı bir duşları bakarı araştırmaması çarken, Moskova Büyükelçimiz Hasan İşık'ı seçmeye özelliği dikkat etmiştir.

Bütün mesele, Ismet Paşa'nın, dış politikada bizi eristirdiği noktadan ileri gidilecek midir, gidilmeyecek midir? Türkiye dış politikasında, ulusal, bağımsız ve hayatiyel olmanın sınavı gerçekleştirilecektir. Bizzat içen önemli olan mesele, Sovyetlerle olan iyi komşuluk ilişkilerini geliştirmekken, Amerika ile olan ilişkileri de bugünkü bağını halinde çkarıp Amerikançı çevrelerin egenemliliğini azaltmakdır. Bunu başarabildiğimiz zaman «Büyük Atatürk tarafından, esasları ve temel prensipleri vaz ve tâbik edilmiş olan millî dış politikaya» dönümsüslüğümüz olabilir. Yani 1965 yılında, ancak 1937 şartları gerçekleştirmiş oluruz. Bu ortama girmememiz Amerikançı tâmmâ AP'lerin rıza gösterebilirler mi?

Türkiyede 27 Mayıs'ta zinde kuvvetleri yâituşturmak amacıyla bir süre protokol imzalanmış, fakat bunlar daha murekkebi kurumadan unutulmuştur.

İonunu bırakıp çıkmaktan başka çare kalmaz.

Türk Dil Kurumunda, Türk Diline hizmet vermiş bir yazarın İşine sebebiyetli son verilmesi citteden azdır. Bu durumda, Cevdet Kudret'in toplumu kışkırtın ve Behçet Kemal Çağlar ile iki yıl önceki Kurultayda giriştiği tartışma oylamada etkili olduğu şüphesi ister istemez uyantmaktadır. Açılan başka bir nokta, Dil Kurumu gibi bir aydınlar toplantılarında, Yönetim Kurulu üyesinin, verdikleri oya sahip çıkış, onu savunmak ihtiyacını duymamalarıdır. Sinanoğlu'nun düşümlü toplantıya katılan Yönetim Kurulu üyeleri sunlardır: Agâh Süreyya Levent, Cahit Özelli, Hikmet Dizdaroglu, Ulug İğdemir, Salah Birsel, Orhan Saik Gökyay, Enver Naci Gökçen, Bahâ Dürder, Tahir Nejat Gencan, Muhammed Ergin, Melihat Ozgür, Hasibe Mazıoğlu, Mehmet Tugrul, Suni Kemal Yet

kin, Fahir Iz, İlhami Civaoglu, Haldun Taner, Sabahattin Kudret Aksal, Hasan Eren, Bedia Akarsu, Mehmet Ali Akgay, Orner Asım Aksoy, Vecibe Hatipoğlu.

S.K.D.'de Kongo

Sosyalist Kültür Derneği'nin mübadî toplantılarında bir hafta Kongo'dan yeni dönen Türk doktorlarından Niyazi Tunga konuştu. Kongo'daki son kanlı olayların içinde yaşayan Tunga, sömürgecilikin korkunç örneklerini gözler önüne serdi. Ekonomik esaretin, siyâsal egenemliliği nasıl bir kome di haline getirdiğini anlattı. Kongo Millî Kurtuluş Hareketinin doğuşu ve gelişmesi üzerinde durdu. Kongo'dan filmler de gösteren Tunga'nın vardıği sonuç şudur: Kongo'nun kurtuluşu, politik ve ekonomik bağımsızlığını gerçekleştirmesi, toplumcu bir düzeni zorunlu kılmaktadır.

Amerika, İnönü Hükümetine neden güvenmiyor? Washington'un görüşlerini sadakatla yansıtan New York Times, bu sorunun cevabını veriyor:

New York Times

TÜRKİYEDE DEĞİŞİKLİK Amerika itibarını kaybediyor

Dana Adams Schmidt

Türkiye'nin iç ve dış politikasında, uzun vadeli sonuçlar doğacak nazik değişimler olmaktadır. Değişikliğin menşei, Kıbrıslı meslektaş Birleşik Amerika'nın takındığı tavır dolayısıyla Türkiye'nin duyduğu öfke ve kendi amaçları için yeni bir destek arama çabasıdır.

Birleşik Amerika ve batı ile kurulan ittifak teknik bakımından genel olarak aynen duruyorsa da; Sovyetler Birliği'ne karşı resmi ve gayri resmi bir ilham uyandıran Birleşik Amerika birçok soğukluklarla karşı karşıya kalmaktadır.

Ote yandan, uzun yıllardan beri şiddetli bir baskı altında kalan sol akım, cezaya pek çarptırılmadan iç politika konusunda sesini yükseltmektedir.

Türkiye, Nato birlikleri ile donatılacak olan ve Birleşik Amerika tarafından teşkil edilen nükleer donanmaya katılmamaya kişi bir süre önce karar verdi. Birleşik Amerika'nın nükleer tıcarat gemisi Savannah'ın İstanbul'u ziyaret etti.

Dışişleri Bakanı Feridun Cemal Erkin Moskova'yı ziyaret etti. Buna karşılık Sovyetler Birliği de prezidium üyesi Podgorny'yi, 1920'lere Kemal Atatürk'ün batılılarla çatıştığı ve Sovyetlerle flört ettiği zamandan görülmeyen dostluk gösterileri içinde Türkiye'ye yolladı. Dostluğun ayrı bir belirtisi de, gene 1920'lere Sovyetler tarafından kurulan tekstil fabrikalarını incelemek üzere bir teknisyen grubunun Podgorny ile birlikte gelmesi oldu.

Bu gelişmelerin yanında birçok Türk gazetelerinde sol eğilimli yazılar bibrini kovalamaya başladı. Bu yazılarla Birleşik Amerika'nın ekonomik ve kültürel «empêrialisme» saldırdı. Amerikan yardımının yetersizliği ve faydasızlığı tenkit edildi, özel yabancı sermayenin sömürgecililiği konusunda uyarmalar yapıldı.

Dışişleri Bakanı Erkin, verdiği bir demepte, nükleer güç ile Savannah konusunda verilen kararların Birleşik Amerika'ya karşı yönelikliğini yalanladı. Bu kararların teknik sebepler dolaşııyla alındığını, difter yedi Nato üyesinin de nükleer donanmayı reddetmemi söyledi ve «Türkiye neden reddetmemesin?» diye sordu. Türkiye, Birleşik Amerika tarafından teşkil edilen sigorta garantilerini yetersiz buluyordu. Birleşik Amerika, nükleer güçle işleyen gemilerden birinin Türk sularında bir kaza yapmasa ihtiyâline karşı 500 milyon dolarlık bir sigorta sağlamıştı.

Fakat, gözlemcilerin çoğu, bundan beş yıl önce olsayıdı böyle «teknik» sebeplerin Türkler için ağır basınıyacağı inancındadır.

Dışişleri Bakanı Erkin, Kıbrıs konusunda Birleşik Amerika'nın takındığı tavırın «Türk halkın kırkınlığına götürdüğünü» söylemesine rağmen, Amerika'ya karşı bir sıcaklık olduguunu kabul etmiyor. Anlaşıyor ki, Erkin, açıkça söylememiş olsa da, sama rağmen, Başkan Johnson'ın Başbakan Ismet İnönü'ye «önderliği ve serit bir dilekle kaleme almış mektubu bir türlü umutlamıyor. Bugüne kadar açıklanmamış olmakla birlikte, Türkiye'ye verilen askeri malzemelerin Kıbrıs Rumlarına karşı kullanılmıştır. Birleşik Amerika'nın asla affetmeyeceği konusunda bir ihtar iltihâle eden bu mektubu çok önemli bir rol oynadığını düşünüyor.

Bu mektuba rağmen Türkler ağustos ayında, Kıbrıs Türk azınlığının da desteğiyle batı Kıbrısa bir hava akımı yaptılar.

Dışişleri Bakanı Erkin, Birleşik Amerika ile olan münasebetlerin resmen devam ettirilmesi yanında (ashuda bu münasebetler gerginleşmiş) Sovyetler Birliği ile dostluk kurmanın bir gelişme olmadığını ifteri sürdürdü. Bizzat Birleşik Amerika'nın ve diğer bütün Nato ülkelerinin Sovyetlere yaklaşığı bir surada, özellikle Sovyetlerin her fırsatta samimi ilişkilerini doğrulamaları karşısında Türkiye'nin başka türlü hareket etmesi için sebep olmuştu.

Bazı yabancı diplomatların kanaatince, Kıbrıs Rumlarına hem silâhla, hem de propaganda ile destekliyen Sovyetler Birliği Batı ittifakını zayıflatmak için Türkiye'ni Batılı müttefikine olan kızışından yararlanmaktadır.

KARA TOHUM

1965 Türkiyesinde, açlıktan ölmek, ya da ölmemek için zararlı bitkileri yiyecek kötürum kalmaya rıza göstermek durumunda olan insanlar vardır. Ankara Sanat Tiyatrosunda oynanan «Ayak Bacak Fabrikası» adlı oyunun da konusunu teşkil eden bu korkunç gerçeği Türk kamu oyuna duyuruyoruz

METE HAN

ALLAH BİLE UNUTMUS

Zithkların nedenleri belki de Anamurluların dediği gibi oldum olsası «Devlet baba»nın Anamur gösterdiği ilgisizlik. Anamur bir asırlik kaza. Son kaymakamın gelişini söylemeyen Anamur; Anamur olalıdan beri uyumuş. «Devlet baba»nın bir Anamur kazasının bulunduğunu bilmediği iddia edilebilir. Lise öğrencilerinin coğrafya kitaplarında Anamur buranın Türkiye'nin Akdenize uzanan en gline ucu olduğunu okudukları söylemeyen ismi hiç duyulmamış. Muzun en iyisini yetiştirmiş, muzculukta Alanya meşhur olmuş. Folkloru varmış olsa da Silişkeliler ellerinden alıp dünnyaya salmışlar. Dertli Anamurlular bu yönünden derili ama derillerine derman arama niyetinde de değiller. Asırlardır uyumuşlar, hâlâ da uyuyorlar, kendi deyilerince. Büttün umutları kaymakam Tahsin Soyluda. Tahsin Soylu kaymakam olarak geldiği günün sabahı dahil normal istirahatlarını dahi Anamur'da dirende çare aramak yolunda feda ediyor. Anamurlular her yönünden destekliyorlar. Aneşk kaymakam hâriç Anamurda temel sorunlara eğilmeli bir kuruluşu ya da bireysel çabaya raslamadık. Orneğin Karagukur ve Karakılıç'ları FINK'li yiyerek topal olurlarken, Anamur ovası ve ovaya yakın köylerde üç veya beş dönenmden 15-20 bin lira kazanmak olağanıdır. Fakat özellikle muz, ziraati yapazı kişilere sorarsanız, kazanç arını don hadisessinin vuku bulduğu yillara göre söyleşirler. Yani daima «zararlıdır». Konuya inceleme ye giderken tamk olduğum bir olayı nädeyim.

Anadolu insanı derde yüklenir... Anadolu insanı kederde yüklenir. Anadolu insanı gilelidir, çaresizdir, zeıldirdir. Bugline dek şînler söylemiş yanık, burnuk; romanlar yazılmış sayfalar dolusu Anadolu insannın derdi üstüne... Ama bilinmemiş daha.. Ne bilinmemek derdi, ne bilinmedik cilesi vardır O'nun. İşte bildiklerimden şimdîye deðin bir iki... Anadoluda kadın esyadır, «başlık» adı altında satılırktır. Anadoluda, erkek ağzın usâğıdır, yî boyu harcadığı emek, ağzın büyük kentlerde pavyon masraflarına karşılığdır. Anadoluda insan sahipsizdir, kim olduğu, ne olduğu bilinmemiştir şimdîye deðin... Bizzat ayndır.. O bizi bilmez biz O'nu. Yönetici olarak, politikacı olarak, aydin olarak O'nun gözünde, «OCB» olsaktan kurtulamazızsızdır... O'na yönelik kişileriniz bilirler bunu..

«KARATOHUM» da Anadolu insanının bilmediğiniz derdlerinden yalnız bir tanesidir Belki en acısı, bejki en korkuncu...

BÜYÜK ÇELİŞMELER

Anamur ve çevresi bir başka benzeri bulunmaz zithkların biraraya geldiği yer. Özellikle ekonomik ve sosyal zithklar doğuda dahi benzeri az bulunur örneklerle birlikte. Orneğin Anamur'un en çok 40 Km. kuzey batısında bulunan Karacukur ve Karakılıç köyleri arpa ekmeği dahi bulamaz, «FINK» ekmeği yiyecek topal olurlarken, Anamur ovası ve ovaya yakın köylerde üç veya beş dönenmden 15-20 bin lira kazanmak olağanıdır. Fakat özellikle muz, ziraati yapazı kişilere sorarsanız, kazanç arını don hadisessinin vuku bulduğu yillara göre söyleşirler. Yani daima «zararlıdır». Konuya inceleme ye giderken tamk olduğum bir olayı nädeyim.

Olobüste Ankaralı bir tüccarın beraberlik. Anamur ve çevresinin özerliklerinden bahsediyordum. Uç dösem muz bahçesinden 15-20 bin lira kazanmanın mümkün olacağını Ankaralı tüccar arkadaşımı da söyledim. İnanmadığım yüz hatlarımdan belliymişti, bir de «nezaket» vardı işin içinde.

Bir süre sustuk. konuşmadık. Tüccar arkadaşım, otobüsün penceresinden dışarıya bakıyor, birşeyler anıyordu sanki. Yol üzerinde, en az üç, en fazla beş dösem el dugunu tahmin ettiğimiz (bu tahmin, sofır ve tüccar arkadaşıyla birlikte tahminimdir) bir muz bahçesinin kıyısından geçerken tüccar arkadaşım soförün omuzunu vurdu.

«Soför efendi. Şu muz bahçesi ne kadar gelir getirir? dedi.

Soför oduçka kayıtsız bir tavırla, «90 bine sattılar» dedi. Tüccar arkadaş şaşırılmıştı. «Mülkiyetin mi? diye sordu. Soför söylemeyi başıza: «Yok beşefendi, sadece meyvesini» cevabını verdi.

a... Napahtı? Buralarda FINK olur, şir) biz de FINK yeriz..

Sakin ve rahat konuşuyor Salih K. ve devam ediyor.

«Toprak yok. Elimizde bulunan nekilerimiz verimsiz. Bir dönem 100-150 kilo arpa alırsan, 500 kilo FINK'dırırsın. Zaten elinde bulunan bir iki döner, sen olsan ne ekersin?»

Sustu... Elindeki biçaklı masanın kırımı kesti bir süre... Tekrar başını kaldırdı.

«Lâfm kisası çaresizlik efendi.. Nâzavâlı köylü ekiliyor ve yiyor. Karşı gelip olmasın emme, dünya yüzünde yacak yerin gitgidi varmış gibi, bizi şu gün içine saivermiş... Sonra da unutmuş... verdiğine şükür.»

Salih Küttük anlatırken iç organa teker söküp alıyordu. O sâkindi, şântımsa bir başkasına anlatmanın râhî içindeydi.. Usteli, bir «şehirli efendi» anlatıyordu. Ne vardi sanki...»

Salih Küttük'in anlatlığına ve orada luan muhtar Dursun Ali Bulut ile içeri gelenlerinin doğrudaklarına görüklerinde, % 80 alle karışık, % 20 alle karıştırmadan FINK ekmeği yermiştir. Eski FINK ekmeğinden kasıt su: FINK'in kisaisı azaltmak kasıt ile, arpa ve bakla karıştırarak öğretüp yerlermiş... Geri % 20 olanakları % 80 den daha az olanlar da FINK'ı karıştırmadan değiştüp yerlermiş. Doğal olarak topal evvakaları % 20 içinde daha çok. Bununla birer % 20 de bir çaresini bulmuş bulun. «FINK'in kabugu çokardıktan sonra tilip yerse daha az topal yapar adamışlardır. Yine söylenenlere bakırsa bir çaresi daha varmış topal olmamannı. «FINK'ı çavdar ile karışık yerseler, yaş yerseler, yağ gibi bir şeyler yerseler, yeten sonra gezerseler daha tez topal olmuş.» Topal olmamak içi yukarıda söyleşiler yapmak gerekiyor. «Hele davar şânları dilar, Salih Küttük. «Gündüz aya gitar gezip, gece davar ibiklerinde gülüklerde yatmayolar mı.. tamam. Salih yerden kaldırıbilsen kaldırır. Herif gibi topal.»

«Usulünü öğrenmişsiniz» dedim. Salih Küttük:

«Usulünü şen sek ne? Bizim cahafaların usulundan n'olacak. Biz dağ adayıyız. Şöyle köseye oturup dinlendigimiz var. Kişi soğuk demeyiz, yazın isıcakmeyiz —birşey yaptığımızdan değil — birşer çabalar dururuz. İğneyle guyu gazzı. Hem efendim bedeninde sizi olanları da topal der bu meret. İçimizde bedeni nüfus adam mı var bellen. Kulağasma beğefes. Ne desen teflike, her dalın teflike emin'edecen.. çekirge misali. Bir çikma soğfa iki çikma. Evde gurk tavuk gibi tuman basacak değiliz.. Davarı giyde, tarla tezeje gedecen. Bak, çocukların götüreceği gormez. Zopa mangal zati bilmeyiz. E.. sil koruyacağın bun'arı? Yok beşefendi.. lu muslu yok bu işin.. Yemeve deva Allah'a havale... Verdiğine şükür.»

Şükür. Şükür ama, yaşannak tilciyi Salih Küttük gibi anlarsan diyecek bir yok. Aksi halde..

FINK yemenin usulünü öğreneli bir başka nedenlerin de etkisi ile topal evvakaları bir oranda azalmış. 1964 senesinde dört çocuk topal olimus. Sabri Yıldız, Saad Yıldız, (iki kardeş) Duran Akataç ve Mümmer Yılmaz.

Eski topallar özellikle Ulayat mahallesinde imis. Sebeb olarak da Ulayat'un dâdar imkânlarına sahip oluşu gösteriliyor. Evet, Karacukura oran'a daha dar imkân.. Ve Ulayattaki eski topallar yatalakmış..

11 yaşındaki Sami Yıldız
En küçük topal

Uluyatlı İsmail Kaplan
«Ölüm... Ölüm, heç heç...»

Nazmi Taşgölgeli
1947 - 50 dönemli gazisi

Aziz Yıldız, Ismail ve Hasan
«Şolları ekdiydi, bu sene de fink de olmadı...»

sa ile ufak sularını dökmeneyollar bile» diyor Salih Küttük Ulayattaki eski topallar için.

Günes göz kurpar gibi karşı teplerin arasında kayboluverdi. Dağ göleleri büün ağırlığı ile «Koyak» lara çökmüş, zeli in sanların yaşamalarını epi güzel şekilde tadelendirmiştir. Bir iki köpek havlaması ve çakal sesleri karşı yamaçlarda yankı anıydı. Büyük kentlerdeki masa başı, köy akşamları geliyor aklma. Haylayan köpekler, meleyen kuzular, çakal sesleri.

Ve kalkınma, ve çağdaş uygarlık ve de köylü kardeşlerimiz. Asıl, kahraman din kar deşlerimiz...

Salih Küttük ayağa kalkıp «Bana müsaade efendi» diyor. Silkinip kendime gelişiyor ve adı geçen hayallerden utanıyor.

BUYUK ENDİSE

Köyde FINK konusunu tetkik edisi köylülerini kuşkulandırmış. Aralarında topalın konuşmuşlar ve demisler ki Hükümet'in herif buralara gitar bosuna göndermez FINK topal ediyor deye de FINK'ı yasak teder. İşte o zaman ağılımızdan ölüür. Eyi mi biz FINK yemeyiz deyelim.»

Bir akşam muhtarın evinde konuştuğum Yusuf Poyrazdan öğrendim bunları Hakkı da var gerçekten. «Hükümetin hez al dedığını görmedik.. Hep ver dedi bize..» diyor Yusuf Poyraz ve tüm köylü. Devam ediyor. «Görün efendi köylü. Hükümetin hez birseyi yoktur. Yapılış ettiği hez birseyi yoktur. Başımızdan eksik etmesin, geyat bir gaymakam geldi, siz camiyi okul man ben öğretmen verdirlirim dedi. Bir camiyi okul yaptı, herbirseyini hazırladı hukümet bir tek öğretmeni esirgedi vermem. Gaymakam beg bile alamadı bir öğretmen.. Hâlen uğraşır durur eksik o'ması.»

İlgeye hasta çocuğunu doktora götürüren Ali Yıldızla karşılaşmamız bu hükümlün doğruluğunu yanlıyor. Ali Yıldız köyün hemen dışında karşılaştı.

Efendi su herifle de konuş. İki çocuğu FINK topalıdır» dedi muhtar ve Ali Yıldızı şaşkınlıkla. Ali Yıldız Türk adımları yaklaştı.

«N'apacaksn muhtar beni? çocuk hasta sehere inecem, oyalama beni.»

«Oyalayıpda len... Seninle konuşacağınız beş takke. Fazla lâf etme. Gel şuraya da efendinin soracaklarını cevaplansın» dedi muhtar.

Ali Yıldız tüm inkâr etti FINK ekmeğini yedi. «Tövbe efendi. Ben kapımı basırmam FINK'ı.. O da nereden çıktı» dedi.

«Fakat iki çocuğun FINK topalı tını, batıları bu yıl topal olmuş.» dedim.

Boyle bir soru beklemiyormuş ki utarından yüzü kıpkırmızı oldu. «Sen nerden biliyorsun? der gibi önce bana sonra da öfkeli öfkeli muhtar'a diğer köylülere bakı başını öne eğdi.

«Ali Yıldız dedim, ben FINK yediğinizi biliyorum. Yediğinizi niçin gizlemek istediginizi de biliyorum. Benden size kötülük gelmeyecektir.»

Biraz rahatlar gibi odu.

«FINK yedim efendim. Eskiden daha çok yerdim. Altı çocuğum var. İkisine uğradı, bize birsey olmadı. Hem biz FINK'ı karışık yeriz, bütün köylü yer. Aın yazısı, biz ne edelim..»

Birkaç soru daha sorsam ağılayacaktı. Diken sizerde oturuyordu sanki. Teşekkür eder etmez kapanan kurtulmuşçasına göz açıp kapaymaya dek fundahıklar içinde kayboldu Ali Yıldız.

BOZ TOPRAK

FINK konusunda bir kadandan da biliği almak istemiştim. Ayşe Bulut'u getirdiler. Önce utandı, konuşmak istemedi. Sonra razi oldu ve kesip attı.

«Buralarda FINK'ten başka birsey olmaz. Hepimiz ekeriz. İstak olursa daha çok topal eder. Geç vakit gelirsin çiftten cubuktan, çocuk acımdır, herif acımdır, n'apacaksın? İki hamur yüksür tapıdativerinsiz (elle yaparlar ekmeği) atarsın saca. O açılışa istak istak yersin. Bir hafta sonra da içini gazlandırmış, soğuklandırmış, şole edip böyle edip, yanlarına bir staj veriyor. Topal edip topal olursun. Ta n'olacak? Ote başında bir şey mi var bunun...»

Ayrıca FINK yemek mecburiyetinde oluşurken da söyle izah ediyor.

«Başka bir şey bitmez ki bizim buralarda. Boz topraka ne bitsin.. Bitse saar (zahir) arpa eker, buğday eker onları yeriz. Canımıza gastiñiz mi var? Bilecek olan o. FINK.. Bitmeyince napsın millet? Açığınan olacak değil a...»

KIM YEDİRİP NELİK?

Karakilisenin Bodeme mahallesinde Ali Yıldızın FINK topalı oğlu Sami Yıldızla karşılaştı. Hem de bir FINK tarlasında. Bizi görünce bir çalmış arkasına saklanmak istedi. Fakat Salih Küttük koştu ve koündan tutup getirdi Samiyi.

«Neden FINK yedin, kim yedirdi sana FINK'sin.» dedim.

«Kim yedirip nelik?» dedi. Yani «bizim ekmeğimiz bu. Ekmeği bir başkası mi yi dirir?» anlamını taşıyordu bu cümle.

Yine aynı FINK tarlasının yakınında Samının küçüğü fakat topal olmayan Aziz

Yıldızı görüp konuştu. Yanında Hasan ve İsmail adında iki küçük çocuk daha vardı. Haberin doğrusunu çocukların verirmiş. Bir de öyle yaptı. FINK ekmeği yeyip yemeklerini, analarının tencerede ne kaynattıklarını sorduk. Aziz:

«FINK ekmeği yeriz emme.. «FINK taralarını gösterdi» buralara ekdiydi bu sene FINK de olmadı» dedi.

«Bu sene ne yiyeceksiniz? dedim.

«Baala (başka) dedi Aziz.. «Baala! üfüdürüz, anam ekmek eder yeriz..»

Anaları da tencerede tarhana ve un öğemesi kaynatmış. En çok «Keş» yani çökelek yerlermiş.

«Baska» dedim.

«Başa birsey yok ki» dedi Aziz. Hasan ile İsmail de geince; onlar anal.

OLUM HEÇ HEÇ

İsmail ismini dahi bilmiyorlar.

Bir başka FINK tarlasında, güneşleyen birkaç köyü görüp yaklaştık. Ulayatı İsmail Kaplan çok ilginç bilgiler verdi FINK'ı nusunda.

«Daşagar mem'eketeyiz» diyor İsmail. «Anamızdan babamızdan kalan eke teknelerimizi ekemiyoruz. Toprak eskiyince mecbur kalyoruz FINK ekmeye. Elli sen dir su ekeneğini ekeriz. Hafif bir ağıntı yap sak dölyet işletme kanunu (orman kanunu) çok yük yüklü bize. Fakir fikarız, gözü müz baka baka çocuklarınuzu ve kendintizi atşa atmağa razı değiliz. Mebüruz bu FINK'ı yemeye ve topallığı razı olmaya.»

«Bir çaresini düşünmediniz mi? Bu hayatı böyle devam edecek mi?» dedim.

Boynunu büktü. Hükümet benimsem gib yürüme baktı meli mahsun, bir şeyle yap n'olursun? dercesine. Ve ekledi. «Beklediğimiz hükümetten bir yardım»

«Hükümete müracaatınız var mı?» dedim.

«Yok efendim dedi. Körülz. Onümüze bir düşenimiz yok. Arayıcı bir adamımız yok..» dedi.

Ismail Kaplanın köyü olan Ulayat daha önce bir vesile ile bellirttiğim gibi imkânları çok dar, 17 hanelyi bir mahalle. Ailelerin çocuk sayısı normal 6-7 im. «Hatta onbir çocuğu olan bile var, diyor İsmail Kaplan.

«Çok büyük bir sıkıntı içindeyiniz o halde» dedim.

«Ölüm dedi. «Ölüm heç heç.. Ya kendini denize kakıvereceksin ya da FINK yeyip topal olacaksın..»

BIR GEÇEDE 39 KİŞİ

Yıvıl'ın bir öğleden sonra varmıştık. Yıvıl Karacukur köyünün mahalle'si. Karaçukur ismine benzer. Hem çukur, hem de kara.

«Köylimizden adından belli ne olduğunu» dedi Hüseyin Tuğrul. «Hükümet etti. Karacukur, Karakilise gibi «Allahın bile unuttugu dağ köylerinden biri. Herşeyleri kara bura insanlarının. Yedikleri FINK de kara, talihi de, herşeyleri de..» Aksa her anlami ile yok olmuş.. Ya da «yolu düşmeni» buralara. Olanaklar aynı. Değisen birsey yok. Bir Karacukur'un dediği gibi

«Sırt sırtı vermiş Karacukur ve Karakilise aynı düzen içinde güne görmüş solucan gibi çırpanırmış..»

Hüseyin Tuğrul'un çardagnına misafir olduk. 73 yaşında Hüseyin Tuğrul, köyün en yaşlısı. Köyde gelişimizin sebebini öğrenir öğrenmez etrafına seslendi.

«Muhtaar, Bekçili... Oyanın.. İez buraya gelin..»

On dakika içinde, o anda köyde bulunan muhtar, bekçi, topal, sağlam kim varsa Hüseyin Tuğrulun çardagnında toplandı. «FINK dedim» «Topral dediler» «Çaresiz» dediler, «zelliz» dediler. Karakilisilerden farklı birsey söylemediler. Ancak «FINK topal» bijde daha çok dediler. Kırka yakın topal varmış hâlen Karacukurda.

Hüseyin Tuğrul'un çocukluğunda bilmemiş FINK, 50 yıl olmuş FINK yemeye başlaydı. Fakat devamlı değil. Kistik sezonlerde çok yerlermiş. «Şerberlikte 39 kişi bir gecece topal oldu» diyor Hüseyin Tuğrul. Daha sonrasında FINK yeme durumu ormanı verilen önceme göre değişmiş. Ormanın tarla açılabildikleri veya kıl keçisi besledikleri sürece FINK'ı az yemisler. «Orman askeri devrini FINK yemirdi, bakım mâmıri çok birez daha çogaldı» diyor Hüseyin Tuğrul.

FINK'in hangi yıllarda daha çok yendiğini topalları topal odukları yıllardan çakmak mümkün. Orneğin, halihazır topalar ya İstiklal harbi, ya ikinci dünya harbi yıllarında topal olmuşlar. Bilhassa 1947-50 yılları arasında topal olanlar sayıca daha fazla. 1950-60 yılları arasında biraz Jaha ya 1960 yıldan sonra artış kaydetmiş. 1960tan sonra ormancılar hiç göz açtırmıyorlar. Bu yüzden oranın daha da artacağı katısında köylüler.

GÜNDE BİR ARPA BAZLAMASI

«Efendi, beri bak. Sabahdan beri bir tek arpa bazlaması yedim. Neden deyeceksin? Bir çaval arpa unum, altı kile FINK'ım var. Kış ortasında arpa unum biliverirse FINK'ı öğütüp yeyeceğim. Başka çarem yoktur.

Arpa unum bitmesia deye yemiyorum. 73 yaşından sonra çökekalırum deye korkuyorum» diyor Hüseyin Tuğrul.

Gerektin verilmiş birsey bu köyle re. Fakat çok sey istenmiş. Özellikle orman kanunu tüm yaşama olanaklarını almış elerinden. Tarla açmaya hiç müsamaha edilmemi. Ormana keçi hiç sokulmamış. Örmancıları kutlamak gerek. Ancak Hüseyin Tuğrulu da dînlerner gerek.

«Dört keçimiz vardı, onları sürdürdü çi kardılar. Şu Hacı Osman 50-60 davarı vardı, ikide bir keserini alır sürerler orman dan.. Ne yapsınsa, sattı davaları bu da, otur da gari ile köşeye, başladı FINK yetmeye Tabi FINK yeyecek, beni yeyecek değil a Davarı olsa belki FINK yemezdi, on okka yaşı, dört keçi satardı, beş on kile (ölçek) zehre (zahire) alır yerdı. Şimdi o da oturdu muallaka bakar, ben de oturdum muallaka bakarım..»

DİL USTUNE KOYACAK

BİRSEY YOK..

İçdede duymustum, FINK'i askere gitmemek için yerler demislerdi Karaçukurlar için. Hüseyin Tuğrula aynen tekrarla dim. Çevresindelerin tümü itiraz etti. Hüseyin Tuğrul:

«Yalan..» dedi. «Yalan.. Onu diyen hâl stimsi..»

Küfretsem belki bu kadar kızımlardır. Ve devam etti.

«Yalan..» Kabil mi ki. Şu genci alam. Vatana hizmet etmeyecek te ne yasıyor? Vatana hizmet etmeyeenin zaten müslümanlıkla alâkâsi yok..»

Başını iki yana salladı.

«İmkânu mi var yahu.. Ağıltan gardasın aştıktan..»

Bir topal:

«N'ola adam topal olmasa da ellı sene askerlik yapası..» dedi.

Gösterdikleri hassasiyet ve ileri sürdürdükleri gereke inandırıcıydı.

Dut ağacının dibinde iki yaşlı kadın bizi dillyorlardı. Kadınlarla konuşup konuşamayacağımı sordum. Hüseyin Tuğrul cevap vermeden:

«Hatiçe gari berigef az» dedi.

«Hatiçe gari» dirennâk istedî ya «emre» yemak mecburiyetinde kaldı.

Hatiçe Şahin köylin en faktır ailelerinden. Kocası yedi sene evvel felç olmuş.

«Kocam yedi sene evvel felç oldu. Hez biyanı dutmaz. Bize hez bi faydası yok. Biz burda çocukların (çocuklarla) zelliz ağam. Bi ölçüm varlı, so yanda iki dal keseyin demis, bakım mamulları dutmuş. Üç av mapisili vermiş er. Sindi mapisa gelecek. Bi sene n'degeçiz bilmem. Şöyledil istiune kovacık birseyliğim yok. FINK de olmadı bu sene ağam..» diyor.

Ve «Hatiçe gari» un bir çocuğu FINK topa..»

Aslında sunur köyüm olan Karacukur ve Karakilisilerle son olarak FINK taralarında oturup konusut. Yaşamlarını kendi ağızlarından tek bir söz söylemek istemek istedim. Gerektin Karakilise ve Karacukurların tek dertleri var. «Dil üstline koyacağları bir sey verin. Onlar Tanrıya şükredecekler. Bütin meesele «Kartımların cizitismisini kesmek.

Ote yandan, hiç mi hiç ligi görmemiş.

Karakilise ve Karacukurların karşısındada tek örüt var. Orman İşletme. Köylüler bakım manzırı diyorlar. Bakım memuru olmasa onlar FINK yemezmiş. 17 yıldır Çatal Oluk bölgesinde (Karacukur ve Karakilise) kapsıyor depo bekçisi, bakım memuru ve sindi de bölge kâtipi olarak görev yapan İbrahim Atik doğruluyor köylülerin iddialarını. Yetkisi dahilinde kanunların tatlıkında taviz vermemiş. Buna rağmen tüm köylü seviyor İbrahim Atik'ı.

«Çalıştığım silreke köyli ile yakın ligi kurarak, Anamura giderek bir başka iş yapmalarını telkin ettim. Anamura gönderdiğim alle sağısı on'un üzerindedir..» diyor. FINK konusunda:

«Bu durumda yerler. Çünkü arazinin hep si orman olarak iahdit görmüştür. Zaten eklerde arpa buğday yetiştiremezler diyor.

Köylülerin «Bir dönümden 100-150 kilo arpa üretmeliğini söylemeklerini hatırlattım.

«Fazla söylemeler, bu topraktan 100 kilo arpa üretmek pek mümkün değildir. Belki gördünüz, toprak zaten yok..» cevabı verdi.

ILGINÇ HESAP

Aynı köyler hakkında ilgi çekici ve köylülerin anlatıklarını doğrulayan bilgiyi de, aslen Kaladran köyünden olup hâlen Anamur İlçesi Ziraat Odası İdare Meclisi Başkanı olan Mustafa Kapalıdan aldım..

Kaladran, Karakilise ve Karacukurun da dahil bulunduğu 8-9 köyün pazarı durumunda. Anamur - Gazipaşa yolu 45. kilometre

V — Tanzimat batılılaşması

Tanzimat döneminde batı uygarlığının görüntüleri üzerindeki ilk düşünceler bu uygarlığın niteliği hakkında yanıtın dizisinin başlangıcını teşkil eder.

Ondokuzuncu yüzyıl ortalarına doğru ve ondan sonra Avrupayı görenler gördükleri uygarlıkta en çok iki şeye şaplandılar: 1) Bu uygarlığın kişiye sağlığı mutluluk ve özgürlük; 2) bunların devlette sağlığı güç. Bu uygarlığın bu iki yanı, batı uygarlığından olmayan bir toplum da gerçekleştirebilse birinin diğerine karşı olacağının göremediler (daha sızaları bunun böyle olduğu meydana çıktı.) Ya batı uygarlığının devleti güçlendiren yanları alınacak ve Japonyada olduğu gibi kişi mutluluğu ve özgürlüğü olmazsa, toplum uğruna kişiler feda edilecektir; ya da kişi mutluluğunu ve özgürlüğünü sağlayan yanları alınacak ve o zaman da bu, devletin zayıflaması veya tamamıyla değişmesi, hatta imparatorluğun tasfiyesi demek olacaktır. (Bildiğimiz gibi, bunların ikisi de olmuştur; yani ne kişi kurtarılabildi ne de devlet). Tanzimatçılar, aşağıda açıklanacak nedenlerle, bu gelişmeyi göremediklerinden batıda gördükleri şeylerin hep sini bu iki amacı ikisini birden sağlayacak araçlar sandılar.

Batı uygarlığı kişilere birey olarak özgürlük ve mutluluk veren: devleti güçlü yapan bir uygarlıktır. Araçlar, amaçlar varmak için alım kullanılamak yöntemleridir. Batı uygarlığında bir yandan devleti güçlülük yapacak, diğer taraftan bireyleri aydın ve mutlu yapacak araçlar hazır duruyor. Mesele bunları «almak» meselesidir. Batılılaşma bu maddi mutluluk, askeri veya siyasi güçlü araçlarını almak, bunlarla zırhlamak işidir.

Kişi özgürlüğü davası ile devletin askeri veya siyaset güçlenmesi arasında bir karışıklık, değil, bir uygunluk görüyordu. İki görüntünün asıl arkasında bulunan şey, onlarda toplum değil. «Kişi kafası», «kişi aklı» olarak görülmüyordu. İlk Tanzimatçıların batı uygarlığının en önemli iki görüntüsünü sevmelerindeki başarılara karşı, arkadaşlığı şeyin toplumun kendisinde aranacağını görmemek gibi büyük yarımaları o zaman başlamıştır. Hindistan müslümanları arasında da bunun aynısı görüldür. Bütün Tanzimat dönemine rastlayan sırarda İngiltere giden ilk Hint düşünürü Seyid Ahmet Han, bir kelime İngilizce bilmediği halde, Londrayı gördüğü zaman memlekete söyle yazdı: «Bunların uygarlığının yanında bizim neden köpek kadar aşağı olduğumuzu simdi anlıyoruz». (O zamana kadar Hint müslümanları kendilerini halâ kâfirlerden, üstün sayarlardı.) Onun bu hükümlü bir sok etkisi yaptı, çok kişiyi kızdırıldı. Memleketine dönünce, bireylerin aklını aydınlatma» düşüncesiyle İngiliz modeli Aligarh kolejini kurdu. Ben, beş altı yıl önce bu kolejde bulundugum zaman neden kimsenin aklını aydınlatmadığımı anladım: Seyit Ahmet Han'ın kolej Hindistanın en koyu zemindar feodalitesinin göbeğinde kurulmuş, bu yüzden bu aydınlanma merkezi tersine müslüman gericiliğinin mer-

resinde, muzu ile meşhur pek şirin bir köy Zengin de aynı zamanda. Muz, Narenciye ve yer fıstığı ziraatı yapıyor. Buna rağmen yirmi yıl önce FINK yenirmiş.

Yeni imkânları hast olunca vaz geçmeler tabii. Kaladraz köyü, ziraat işçisi olarak dağ köylerinden faydalananıyor. Çünkü daha yakını olan köyler, ihtiyaçlarını karşılmıştır. Mustafa Kaplan:

«Bu konuda selâhiyetli bir kişi olarak diyebilirim ki Karaçukur ve Karaklıse köyleri, başka yere nakledilmekçe FINK vemeye devam edeceklərdir. Çünkü başka imkânları yoktur. Ehliyetli kişilər tetkik etti rilər zannedərəm beni doğrudayacaklardır.

Bu köyler bazı ihtiyaçlarını bizim köylerin karsılar. Pazarda cıvar il ve ilçelerden getirilen temiz arpalar satılır. Fırat 60 kuruşdur. Bilhassa Karaçukur ve Karaklıse-

*Ister misin, elterimizi birleştirelim,
Sen iki vur, ben iki daha.
Çalımsı, mi,
Emmiş mi ahm terini ulusunun,
Sen dört vur, ben dört daha.*

Gemi seçmeye mi gitmiş 20 kişi, çay bulmaya mı yollanmış 30 kişi, Disbakan olmuş da yüzde mi almış.
—Sacı biltmediğim çocuklarmı aç iken kerpiç köylerde,
Bebek kızlarını gecelerce alkışım satarken—
Sen yedi vur, ben yedi daha.

Ha ister misin elterimizi birleştirelim,
Değerli 8 iken 208 e mi vermiş bir tabak fasulyayı,
Dilekçenin görür görmez deve boynunu sallamus, 500 mü koparmış senden,
Saylav seçilmiş de geleceğine yatarım mu yapmış devrimi çiğneyerek,
Sen dokuz vur, ben dokuz daha.

BATICILIK, ULUSCULUK VE TOPLUMSAL DEVRİMLER: III

**Batı uygarlığı
ve TANZIMAT**

Herleme fikrine herkes birlik. Fakat ilerlemenin kapısını açacak anahtar ve kilit biribirine uymuyor... Osmanlı İmparatorluğunun yüküşüne kadar aydın paslı kilit ve yanlış anahtar biribirine geçirip terakki kapısını açmakla uğraşıyor...

NIYAZİ BERKES

kezi haline gelmiştir. Japonyada ise tam bunun tersini gördüm: bütün aşilar tutmuş.

Demek ki Tanzimat görüşündeki batı uygarlığının Avrupa toplumu ile zaruri bir ilişkisi yoktur. Ve demek ki bu uygarlığın alınması, Türk toplumunda temelli bir değiştirmeyi gerektiren bir iş değildir. Görünüşü görmedeki isabetle karsılık, temeli görmedeki yanılma sonucu olarak en çok önem verilen şey bütünü fen ve sanayini almak yolu açıldı.

FENLER EVİ

Gergi bu da başka Şark memleketlerine kıyasla ileri bir şey. Hindistanda bu bile aklı gelmedi; aydınlanan çağdaş diye var kuvvetleri ile İngiliz edebiyatına sarıldılar. Hint müslümanlarının uyanma merkezi olan Aligarh Üniversitesi'nin Tibbiyya College'ı ile Mahmut II'nin kurduğu Tibbiye arasında, kafes Ibn Sina ile Pasteur arasındaki mesafe kadar fark vardır. Tanzimat yazıları «fen, sanayi» kelimeleri ile doludur.

Fakat, bu «fen» ve «sanayi» simdi bizim Avrupadan gelirken fotoğraf makinesi veya kürk getirmemiz gibi alınıp getirilecek bir şey sanlıydı. Avrupa ya ilk gönderilen öğrenciler fen öğrenimine gönderildiler. Bu, doğru bir hakeket gibi görünür, fakat verdiği sonucu ea bakalum. Bunlar geldikten sonra edin dikleri fenlerden bir endüstri doğmadı. Bir endüstrileşme hareketi vardiyada bu devletin Avrupadan mühendis, usata hatta işçi getirmesiyle olmuş bir şevidir. Avrupada fen öğrencilerinin yaptığı şey «aydınlatma» işi idi. Yeni açılan, daha doğrusu açılmasına kalkışılıp ta anlatmak istedigimiz nedenden ötürü hâlde bir zaman gerçekte kurulamayan Fenler Evi (Darülfünun) de halka açık dersler vermeğa başladılar. Hazırlanmış, öğrenci yoktu, yegane öğrenci

kütlesi medrese öğrencileri idi. Fenler Evi'ne bunları çekmek için açılan umuma mahsus dersler Şeyhül İslami kütüphaneler bindirdi. Açık derslere kalemden çıktıktan sonra gelen memurlar, dükkanını kapattuktan sonra gelen esnaf, medreseller, belki birkaç çocuk çok gelip bu fen deneyleri yapan Avrupada okumış öğrenciler Profesör Zati Sungur'un hokkabazlık deneyleri gibi seyyertiler: çok eğlendiler, çok ta hayret ettiler. Bu Avrupa hakanları bir hokkabazlık işi, dediler. Fakat bu uygarlık sihbarbazları bir süre geçtikten sonra paşa, vall, ida reç, vezir oldular. Fenler Evi'nde hiç yoktan Cemal Efendi adında nereden geldiğini kimse bilmediği ve sonrasında kendine Afganlı diye şüpheli bir ad takan bir molla'nın ülemayı kızdırın yersiz sözlerinin yarattığı olaydan sonra oraya kimse uğramaz oldu. Fenler Evi kapatıldı mı kapatılmadı mı, bugün bile bilen yok. Sebebi, kapatılmasına bile lüzum kalmadan olmuş olmasıdır.

**İTHAL MALI
UYGARLIK**

Toplumun ekonomik temeli, üretim teknolojisi ve kapasitesi, Tanzimatın endüstrileşmesi programının esası olarak başlatılmıştır, evelce anlattığımız peykilik politikasının tahrîbi altında iflas eden teşebbüsler bir yana, olduğu gibi durmaktadır. Fenlerin, hatta o fenlerin yarattığı endüstrileşmenin toplum denen seyin yapısı ile yapışık bir ilgisi olduğu düşünülmüyor. Uygarlıkla genelikle, olduğu gibi kalan toplumun yanyana duracağı sanlıyordu. Bu yüzden bütün emekler, büyük masraflar boş gitti.

Tanzimat dönemi baticıları, Avrupada görülen araçlar uygarlığı neyin yaratıldığı? Buna gökten inmemişse akıldan nasıl çıkmıştır? Yoksa bu insanlarda bizdekinden başka bir aklı mı vardı? Avrupa hep böyle bir uygarlıkta mı idi? Bu soruların târihsel kaynaklarını, ekonomik, temellerini, onlara uygulanın ekonomik siyasetleri ve nihayet ekonomik kavramları akıllarına getirme mislerdir. (O zaman batıda ekonomi bilimi artık «ekonomi politik» diye biliniyordu, bize ise hâlde Adam Smith'in kitabı adı olan «Him-i Servet-i Mîle» adının kullanılmakta olması, Avrupadan giren ekonomi bilgisinin bile ne durumda olduğunu gösterir.)

Onlar için bu uygarlık, toplumun yapısı ile ilişkisi olmayan, Avrupadaki mağazaların cemâkatlarından alınıp getirilecek medeniyet malları idi. Bunu böyle görenlerin, toplumun hangi tabakalarından gelme kimseleri olduğunu bakarsak nedenini kavrırız. Buna göre ya hükümet memuru, ya dünyadan konyadan habersiz gençler, ya da azbuğuk şark edebiyatı, biraz da yabaneci dil bilen kimselerdi. Hic biri, toplumun ekonomik yapısındaki yeri üretimi süreç ile tâsiyâkâğı ve ilişkili olan kişiler değildi. Batı uygarlığının ulusal ekonomilerin yapısı içinde derilen mahsiller olduğunu göremezdiler. Bu okumuş insanların yerine, köylüden, esnafından derilmiş gençler gönderilseydi ve bunlar İngiliz, Fransız, Prusya, ve Avusturya üniversitelerine değil endüstri merkezlerine ve müesseselerine gönderilmiş olsalar da batı uygarlığında olan işlerin kişi kafası işi değil, toplum giçtinin ve iş bölününün yarattığı olduğunu, ikisini deambaşka usullere göre düzenlenmiş ve yönetilmiş olduğunu farkedecekler, pek muhtemel olarak bunların altında başka bir toplum düzeni olduğunu farkedeceklerdi.

**AYLAK SINIF
FİNANSMANI**

Bizde hâlâ bugün bile bu üretici sınıflar uygarlık dediğimiz seyle tanıştırılmıştır. Tanışık olanlar ya toplumdan sökülp başka çevrelerde düşerler ve orada üreticilikten çıkarlar, ya da bugün gördüğümüz gibi oluk gibi dışarıya akarlar. Esnaf ve köylü tabakaları batı uygarlığı ile tanışır da toplumun değiştirmesini zorunlu anılar diye tâ Tanzimat'tan beri gelen bir korku vardır.

O zaman böyle bir fikri söyleyerek biri eksiydi, eminim Tanzimat aklı ev velleri buna bayılın bayılın gülenceklere: «efendi, sen aklı mı oynattın; medeniyet denen şey aklı, aydınlanma, irfanıdır. Köylü, esnaf oraya yollanır mı? Bu hökümler o medeniyetten ne anlayacaklar? Biz zaten hep cezaletten değil mi ki geri kaldık» diyeceklerdi. Onun içen devlet avuç dolusu para harcayarak aylak sınıflardan derilmiş toy çocukları fen tâsili için Avrupaya, (bugün) Amerika'ya yolluyor. Buna karşılık ekonomik üretim içinde yetişmiş genç işçileri kendi hesaplarına, kendi güçlerini ve alın terlerini satarak para kazamp memleketi tövî saglasınlar diye mal ihraç eder gibi Avrupaya ihraç eden dönemlerde zâdar geldik. Yanı işçi küt'esinin emeğinin yaratacağı ekonomik değerler le aylak sınıf yetiştirmeyi boyuna finanse ediyoruz. Bunlar, zaten işçisi kalmanın bir memlekette görevlendirilecekle ri ekonomik kalkınma işlerinde yarın çalıştırılacakları için istemeseler de aylak olacaklardır.

**İLK AVRUPALI
GÖRÜNÜŞLU ADAM**

Reşit Paşa teknisyen yetiştirmek için Avrupaya zenaat ve tarım delikanlıları yollayacağına, tersine, Avrupadan teknisyen, mühendis, ustâ, hatta işçi ve makinelere getirerek sanayi kalkınması yapacağını düşünüyordu (eğer gerçekten üstünde düşünülmüşse). Buna ilgili olarak kalktı. Şinası Avrupa «Ulum-u İktisadiye ve maliye okumağa yolda». Reşit Paşa ustaları ve makinelere getirirken, o da İktisat ve maliye fikirlerini nereye de yerine keşfedin, alıp getirecekti.

Şinası Avrupada İktisat ve maliye okuyağuna edebiyata daldı. Tanıdığı kadarki Osmanlı toplumu ile bu İktisat ve maliye fikirleri arasında bir ilgi göremedigi içim olacak ki bu bilimler onu sarmayı, Oryantalıstlerle tanıştı, onlardan müslümanlığa, şârkılığa, Osmanlıya dair belki o zamana kadar duymadığı şeyler duydular. Dil, yazı, hâsin gibi meseleleri, belki o zamana kadar bilmediği şeyler öğrendi. Bunların uygarlık denen seydiyi önemini kavradı. Belki bu memleketin medenilesmesi için önce endüstri değil, bunlar gerektiği kanısına vardı. Belki bunu Sylvestre de Saçy gibi oryantalistlerden duydular. Sırkıpçı gibi bir adam. Avrupa medeniyetinden gördüklerini kendinden önce Paris'e giden Misirî Rifaâ Bey kadar olsun yazmadı; onu zamanında Tanzimatçılar halâ bu cin fikirli Misirîm kocaman bir cılıtutan eserinin Türkçesini okumaktâ idiler. Çünkü Rifaâ, Mehmet Ali'nin yetiştirdiği bir köylü idi. Şinası, ihtimal ki batı uygarlığının İktisat ve maliyesinden önce Osmanlı toplumunun ulusal bir toplum olmanın çekirdeğinden bile mahrum olduğunu görüyordu. Dönüşünden sonra İktisat ve maliyeden hiç lâf etmedi. Ettiği kadarı bile başerde sotku. Aci deneylerden sonra sanısı daha da kuvvetlendi: her seyden önce insanların kafaları aydınlatılmalı, eğitilmeli, dedi.

Fakat aydınlatılacak sadece kişilerdir, toplum değil. Toplumda bir iş yapılması gereği hâlin kimsenin aklına gelmiyor. Daha uzun yıllar, tâ meşrutiyet öncesine kadar kimsedeki «ulusal toplum» veya «modern toplum» kavramı yoktur. «Toplum» kelimesi bile yok; «camia-i insâne», «İttihat-i beseriyesi» gibi yuvarlak, kaypakk terimler var. Osmanlı müslümanının bir ulus olma amacıyla yapısında ve müesseselerinde reformlar yapılması gereği de kimsenin hâtırına gelmiyor. Toplum ve geleneksel müesseseler sarsılmış, «nizâm» kavramının kanununa bağlı duruyorlar.

Gericî, Şinası de belirsiz bir şekilde bir «millet» kavramı kimildir. Şinasının İktisat ve maliye yerine edebiyata da masası, ayıplamak için söylemiyor. Tersine, Şinasının teknoloji batılılaşması yerine ondan ayrı sayılan ve o zamandan beri hep ayıralan diğer bir meseleye yani toplumsal veya ulusal kimlik arama işine, bireycilik açısından olmak şartıyla, ilk Avrupalı görünüşü adamdır; ne cene-içica zikrettim. Fotoğraflarına bakın, bizde

İlk Avrupalı görünüşü adamdır; ne çenesinde sakal var, ne başında fes ve ştrün da İstanbul. Fakat tek başına, yap yalanız bir birey. Yüzünde de bunun hüzünü okunuyor.

GERİCİLER,

TOPLUMCU İDİ!..

Evet, Tanzimat «medeniyet» ile «biz» arasında bir ulaşım yapmaya kalkanlarının kafasında ikisine ait meseleler datma ayrı olarak kaldı. Toplumcu görüş sadecə olumsuz anlamda, gerici yani bu batılılmayı isteyenler safındadır. Düşünür toplumun ve müesseselerin kişisinin hayatı oynadığı rolu kavradığı ölçüde toplumcu olur. Fakat bu role verileceğin değer, muhafazacı rol oynaması yönünde ise toplumcu görüş muhafazacı ya da gerici görüş olarak kalır. Tanzimatçı görüş ise te rakıyi kabul ettiğinden toplumcu değil, birey olmamıştır. Toplumcu açıya kapılı gibi oldu mu, o zaman görüşü muhafazacı olmaya eğilimli olur. Bize ilerici toplumcu görüşü ve gerici bireyçi görüşü ancak son zamanlarda benimsenmiş, yani rol değişimye başlamıştır. İleride göreceğimiz gibi, Cökalp'in toplumculuğu bile ilerici olamamıştır. Uzun yıllar gericinin ilericiliğe üstünlüğü, ilericiinin bireyciliğine karşı başarılı şekilde toplumcu olmasının iddiasıdır.

BATICILIĞA KARŞI İLK TEPKİLER

Tanzimatın fen ve sanayi batılılaşması anlamında 1850 den itibaren iflasi, uygarlık ve baticılık davasına karşı şiddetli bir tepki yaratır.

Bu tepki, bir yandan «biz» hakkında hemiz daha üzerinde kesin bir azınlığı doğrulayanlarla «ondaların» bu «biz» başta ilerilerin peygamberleri yüzünden za rlandırmakta olduğunu görenlerin tepkisi idi.

Onun için tepki karma bir tepki oldu. Bir yanda «müslümanlar» Tanzimatın zarar gördüler, diyenlerin bugün bize geriçilik gibi gözüken tepkisi, öte yanda «Tanzimatın baticılığı modernleştirmedi» diyenlerin bugün bize ilerliciliği gibi gözüken tepkisi. Tarihimize «Kı' Vakası» denen ilk siyasi kimildanış olayını daha sonraki yazarların bir kısmının gericilik, bir kısmının ilericilik hareketi göremeleri bu karmaşık seçenekmiş olmalarından ileri gelir.

O zamanın kadar toplumu kalkındırma yönünde bir değişim anlamında batılışma diye bir şey yoktu. En ilerici sayabilecek kimse bile bundan anlıdıktı sey batı uygarlığının mahsullerini, tüketicisi ve borçlusunu olmaktan öteye geçmiyordu. Halk arasında Avrupalaşmak bizim kaldırınamayanın bir lüks, bir birey alafrangalığıdır. Menderes modeli baticılığın yıkına doğru koşan gidiş halkın bu görüşünün haklı olduğunu gösterir. Baticilar halkın sağduyusundan genel alfaça düşmanlığı ile istedikleri kadar alay etsinler, bu böyledir. Onun için sözünü ettigimiz ilk siyasi kimildanış konu olan sey modernleşmek, ilericilik dâvası değil. Bu ilk tepki Tanzimatın en düzüleme siyaseti ile tarakki etme çabasının iflasisının hemen arkasından geldi. Halk, terakki adına yapılan seylerden ne söylemiş, ne edildiğini sorduğu zaman, ortada devletin Avrupa maliyeçilerine borçlanmasından, Hristiyan halkın Avrupa ticaretinden zenginleşmesinden, Türk halkın hattat ze naat erbabının sukutundan, köylüsünün sefaletle düşmesinden, devlete Ermeni ve Rum sarraslarla özel tescibüsülerinin hakkım olmasından başka bir sey göremiyordu. Evet, medeniyet geliyor; fakat medeniyet geldikçe Türk daha çok onun dışında kalıyor; istiklal bu medeniyet onun üstine bir çekti gibi çokiyor. Şu hâlde, boyların tepkisi ne ilerlicidir, ne de gericilik; bir gerçeğin karma karışık sokakta ifadesidir. İçinde ne sadec ulusal, ne indece dinsel duygular var; belki her ikisi de ham bir şekilde var.

Bu temas arkasından ki «biz» me-

SPOR-TOTO

Karnını doyurmak için, servetine servet katmak için, başını sokacak ev almak için, sırtına kürk almak için, yarımına güven duymak için ve daha nice içinerigin Spor-Toto oynayan yurttaş şansını yükselen büyük ilgili maçlarında dene.

Donunu gömleğini yenilemek, bir doyasta yemek yemek, bakkalın borcunu vermek için Spor-Toto'dan başka umudu olmayan hiç gelirli ve az gelirli yurttaş gereklisse pabucunu satmak büyük oyuncuların katılımı bu yılın son ilgili maçlarında Spor-Toto'ya mutlaka katıl.

Şimdiden kader oynanan oyulara göre maç tahminleri:

TÜRKİYE - AMERİKA: Maç Türkiye'de oynanacak. Saha ve seyirci avantajı Türkiye'de olmasına rağmen, Amerika'nın usta oyuncuları karşısında Türkiye tehlükeli dakikalar geçirecektir.

HALK - ADALET: Bu karşılaşmada Adalet'in revans maçı olduğundan taraflar maça hırslı ve arzulu bir şekilde hazırlanıyor. Cumartesi günü son antrenmanın yapan Halk, kovalayacağı her türlü kötü ihtimali gözöne alarak cezai oyuncularını affette kararlıdır. Yeşiller de maneviyat takviyesi için hasta olan oyuncularını bile sahaya getireceklmiş. Adalet'in antrenörü, «Halk bizden daha üstün bir takım değildir.» diyor. Halk'ın sağ kanadı sollarının çok kuvvetli ise de, bu ölüm kâfi karşılaşmasında bazı üyeler, oyuncularının teknikini değiştirecek hâlcuma sol'dan geçmeye daha olumlu buluyorlar. Fakat iddialılar, Adalet'i şaşırtmak için sol'a önen vereceğiz diyorlar. Ortadan daha sol'a kaynayarak kârardır. Sampiyonluğunu kazanmak Federasyona mürazaat ederek maçları yürütmek için yabancı Hakem isteyecek. Kulübün yeni şantfuş uzun zaman Amerika'da antrenman yapmış. Göstereceği Amerikan oyuncularının hakkımıza değerlendirilmesi için yabancı hakemi Amerikan olmasında israr ediyor. Adalet'in çok kuvvetli olan sağ kanadı ile Mor-beyazların zayıf olduğu son kanadını şiddetle zorlayacaksa ve böylece maçı kazanacağının tahmin edilmektedir.

ADALET - MILLET: Adalet'in stadyumda yapılacak olan bu maçta, Millet şampiyon olma hevesinde. Yeşillillerde son kongrelerde seçilen yeni idare heyetine hemen bir galibiyet sunmak arzusundalar. Her ikisinden de sağ kanadları kuvvetli olan taraflardan Yeşil'ler yeni kaptanı çıraklı oldukları için daha şanslı görüllüyorlar. Buna karşılık Millet'in sağlığı epey sağlam yapacağı benzer. Her seye rağmen, takımın uzun boylu kaleciyi erişmeyeceği yüksekliklere gerekliş sıçramalar yaparken topun bir-

lesi düşün hayatına girer. Ulusuluk düşüncünün ilk tohumları oradan başlar. Bu akşam, moderleşme davasından ayrı, hatta ona karşı bir mesele gibi çıktı ve daha sonra ulusal toplumu kavramı daha da da çok belirlendiği halde, İleride görevimize gibi, ulusal kurtuluş savaşına kadar bu ikili devam etti.

ÜÇ GÖRÜŞ

BELİRMEYE BAŞLIYOR

Batılılaşma meselesi ile «biz» meselesi arasında çatışkan bir ilişkili olduğu fikri ortaya çıktı. Tanzimat baticılığının görüşündeki sakatlıklar da ortaya çıktı — bâilerinden faydalananın hoş bir sey, fakat bâiler toplum üzerine olumsuz etkiler yapıyor. O halde batılışmak iyi bir sey mi? Yoksa kötü bir sey mi? Toplumu ona göre değiştirmek söz konusu olmadığına göre, toplumu bu etkilere karşı sarıpmak, tecri etmek gerekmey mi? Sorulular ortaya çıkmaya başladı.

Demek ki, şimdî yalnız batı uygarlığının ne olduğunu, özellikle onun toplumsal dokusunun ne olduğunu anlamaya problemliyeyiz. Onun kadar önemli bir soru da «biz» neyiz? Sonra bu soru sorulunda «biz» ile batının sınırları nerede başlar, nerede bite? soruları geliyor. Batılışmanın faydalı etkileri ile zararlı etkilerini sınırlayacak ölçü nedir? Bu üç soru, özellikle ikinci ile üçüncü arasında sıkı bir ilişkili var; biri hakkındaki görüş, ötekî hakkındaki görüşe de tesir ediyor ya da aksı.

Bu sorular karşılık yayar, yavaş yavaş belirmeye başladığını söylemek istedik, ne de gericilik; bir gerçeğin karma karışık sokakta ifadesidir. İçinde ne sadec ulusal, ne indece dinsel duygular var; belki her ikisi de ham bir şekilde var.

Bu temas arkasından ki «biz» me-

kaç defa bacaklarının arasından kalesine girmesi muhtemel.

MİLLET - YENİ TÜRKİYE: Yeni Türkiye'nin aynı zamanda santrforu olan kapitanı hepiniz tanırsınız. Sık sık çektiği süfelerin çoğu zaman auto gitmesiyle üniedür. Ben bu yazış delikanlıyı, «Memleketimizde sporcular görevlerini yapıyorlar mı?» konulu bir açık oturumda yakından görmüştüm. Her tuncesinin sonunda, gerdan kırıp yanaklarını sısvırılarından kafası ile omuzlarını söyle bir arkaya atarak göğsünü dinleyicilere karşı en az on santim kabartıyordu. Auta giden sütlere bu hale pek yakıştırmamıştım ben. Millet rakibini fazla ciddiye alır görürüm. Her iki tarafın da maçı büyük farklı bitirecekleri beklenmez.

ADALET - YENİ TÜRKİYE: Transfer ayına şimdiden hazırlanan büyük kulüplerinden Adalet'in antrenörü, siyah yesilli bir oyuncuları gözne kestiirdiği duyulmaktadır. Yeni Türkiye oyuncularının gol atmama neden oldukları söyleşisi bu iki kulüp arasında sıkı olduğu şüphesini uyandırmaktadır.

MİLLET - K-MİLLET: Sağ kanadları aynı derecede kuvvetli olan bu takımların karşılaşması Lig'in en heyecansız maçı olabilir kabul ediliyor. Daha istikbal vaadeden kulüplerle geçmeği tasarlayan ve transfer ayına kadar zemin hazırlamaya çalışan oyuncular antrenmansız ve disiplinsiz bir halde Netice üç ihtimalde olabilir.

HALK - KARMA: Halk'ın kaleci, karşı takımların sağ açık tarafından okkalı golle yemisse de, Karma takımı oyuncularının birbirlerine çelme takması bekleneninden, takımı bu maça gol yemeyerek puan kaydedemesi akla yakın. Fakat puan takımı hangi kanadı sağlayabilecek acaba?

TÜRKİYE İŞÇİ - KARMA: Milli Lig'in en önemli maçı olduğunu bütün taraflarca biliniyor. Türkiye İşçi'nin eski bir koşucu olan kapitanı, takımına kısa zamanda epey mesafe aldırdı. Oyunu konusunda teknik ile oynayan takımı, karmaların ayak uydurması sandıkları kadar kolay olmayacağından. Bu karşılaşmadan, Karmalı oyuncular tek bir vücut gibi oynamaktır ve Türkiye İşçi'ye nefes alırmamakta kararlıdır. Maç spor adâbına uygun oynanır mı bilinmem. Karmalar rakiplerine çelme takmaya, yumruk atmaya kalkışırlarsa, onu önlemek hakemin işi ve şerefidir. Maç normal yapıldığı takdirde Türkiye İşçi'nin lehine büyük sürprizler beklenenbilir.

TOTO oynayan yurttaş unutma: Toto'da büyük kazanç sürüyor oynayanlarındır.

Celile Cem

düşünürleri kim dinler; Japonya veya Rus toplumunda olduğu gibi toplum alabildeğine deşmeye başlayacak; düşünürlerin tartışmalarının üstünden atlayıp atlayıp gitidecek; düşünürler olayların ardından nefese zar zar yetişecektir. Halbuki bugün bile bu çeşit düşünürler topluma etki yapamıyor ve aydın kabahati topluma yükliyor. Osmanlı İmparatorluğunun yükselişine kadar aydın pastı kilit ve yanlış anahtarları birbirine geçirip terakki kapısını açmakla uğraşır.

Bu yüzden üç kampa ayrılan düşünürlerin yapıkları, dönen dönem tekrarlayan bir köşe kapmaca oyununa benzer. Bir süre bir, bir süre öteki moda olur; bazı sürelerde de üçü birden. Bu üçüncüsü en güclüllü olan dönemlerdir. Bânların her birini ayrı ayrı göreceğiz.

FILİZ FILİZ FILİZ FILİZ FILİZ

Filiz
AVÇAYI

USTUN VASİFLİ ÇAYLARIN HARMANI İLE HAZIRLANMIŞTIR

Tasarruflarınıza
BOL FAİZ VE
zengin ikramiye
TÜRKİYE
EMLÂK KREDİ BANKASI

(Basın - 1644 - A . 568)

T. C. TEKEL İDARESİ

ASTIFTUNA

(Basın: 2203)

SAYFA 111

TOPLUMCU SANAT FELSEFESİ YENİ GELİŞMELERİ AÇISINDAN SANATIN ÖZÜ PROBLEMI

Selâhattin Hilâv

2

Roger Garaudy, toplumcu sanat felçesinde ortaya çıkan yeni görüşleri açıklarken, Ernest Fischer üzerine yazdığı denemede söyle divisor:

Marx'çı estetik mələyiçi içinde birbirinden fərqli və həttə birbirine kəsiş diye biləcəğimiz iki akımın sülregeldiğini görüyoruz. Bu akımlardan birləşmisi, Jdanov'un açıqlamalarında diley gelmiş və sis tematik bir biçimde Macar filozof Georges Lukacs tərəfindən ortaya konmuşdur. Lukacs, Hegel felsefesinin bilsbütin etkisində bulunduğu gençlik çağında yazdığı «Roman Teorisi»nden (1) sonrasi «Estetik» və kadar bu görüşü geniş kültürüne ve bilsinə dayanarak savunmuş və uygulamışdır. Toplumcu sanat felsefesinde gördüğümüz ikinci akım isə, Bertolt Brecht'in piyesteriyle teorik açıqlamalarında və Fransada Aragon'un şir və romanları ile estetikle ilgili teorik çalışmalarında kaynagını bulmuştur. Avusturyalı düşünür Ernst Fischer bu ikinci akımın en parlak temsilcilerindən biridir. Fischer, «Sanatın Gerekliği» adlı eserinde, düşüncelerini, başarılı bir biçimde dile getirmiştir. (2) Marx'çı felsefe içinde sanat konusunda ortaya çıkan bu iki akım təyin olunmaz, bugün yapıyan tartışmayı və ileri sürülen yeni görüşləri kavramak mümkün olmaz. Bu iki akım, sanatın özü və görevi (fonksiyonu) konusunda olduğu gibi sanat yaratıcısının kísticası və değeri konusunda da birbirine kəsiş görüsler olaraq ortaya çıkmaktadırlar. Aytıla bu iki akım, sanatçıyla həkərəsindəki ilişki və bu ilişkinin doğuracağı sonuçların tümü baxımdan da birbirindən fərqlidir. Simdi, bu iki akımı və fərqlərinin açıklanmasına çalışalım:

Iki farklı, sanatın özil hakkında ileri sürdürükleri görüşün farklılığından doğmaktadır. Lukacs'ın gözünde sanat bilginin bir biçiminden başka şey değildir. Nitelikim Hegelci felsefe geleneği de sanat bilginin bir çeşidi olarak görür. Sanatın felsefeden farklı bilgiyi kavramılarla değil imgelerle (imajlarıyla) dile getirmesidir. Oyleyse, sanatın da, her çeşit bilgi gibi nesnel bir gerçekliğin, yazılı ve yazılılmış ve hazır bir gerçekliğin yansısı olarak tanımlanması gereklidir. Zaten Hegel'e göre bu nesnel gerçeklik ide'nin soyut diliyle açıklanabilir. Sanatçı yaptığı bu gerçekliği somut ve duyulabilir halde vermesidir. Bu düşüşe akumının bilgide bulunan ve Marx'ın «aktif yanı» dediği şeyi görmezlikten geldiği apaçıkтур. Böyle bir görüş, gerçekçiliği难得 bir biçimde tanımlamak zonaunda kalmaktır.

Oysa, bu görüşlere karşı olarak Fischer, *sanatı* her şeyden önce bir is (emek) biçimini olarak tanımlamakta ve bir is biçimini olmayı *çölayısıyla* bilgi taşıdığını söylemektedir. Bu çok önemli bir faktur. Çünkü sanat, her şeyden önce bir is ve aksiyon biçimiyse, sanatın ağır basan yan tabiatın taklit edilmesi değil, yaratıcı olacaktır. Oyleyse sanatçının yapması gereken iş bilgi vermektenten (öğretmekten) çok araştırılmaktır. Gerçekin taklitî ve yansıtıcı mukabili, pratikî (aksiyon, praksi) üstün görmek maddeci dialektiği daha öteeki ilkel maddeceliliklerden ayıran en önemli noktadır. Maddeci dialektikte insanın yaratıcı atılıgılığı ve çabası ön plâna geçmiştir. Nitekim Bertolt Brecht, ampirizme dayanan natüralist bir estetiki ve platoncu idealizmi, sanati bir yansımı gibi görmelerinden ötürü reddederek, «Tiyatro Uzerine Yazılar»ında kendi teorik araştırmalarına «aristotelesci olmayan» estetik adını veriyordu. Ve bu do-

yinle, estetiğinin «özdeşleşme fenomeni (olay) üzerine dayanmadığını» belirtiyordu. Nitikim tiyatro sanatında, seyircinin sahne oynayanlarla «özdeşleşmesini» sağlamak ve böylece tiyatro sanatının hayatın bir yansımı haline gelmesini önlemek için «uzakta-tutma» (distanciation) tekniğinin gerekliliğini ileri sürüyordu. (3) Böylece sanat eserinin seyredilmesi sırasında (tipki yaratılmasında olduğu gibi) özdeşleşmenin ve yansımının önüne geçilmiş ve aktif yan gerçekleştirilemiş olacaktı. Brecht, «insan, aktif seyirci olma yanını geliştirir ve inceletir» diyor. Gerçekte de plastrik sanatlarında yanlış olarak «deformasyon» denilen seye tekbâeden bir sey tiyatro sanatında da vardır ve bu, algılama filosinin oluşturucu (yapıcı) ve aktif rolünün bliincine varılmasından yanı bunun sağlanmasılarından başka şey değildir. Bu, gerekliğin insan tarafından «insanlıştırılmışının haurlattılması ve insanın gerekliği sadece yorumlannakla yetinmeyecek onu değiştirebilme gücünü de taşıdığını» belirtmesidir. Brecht, «ortaya konulu ne kadar eksiksiz olursa olsun biçimlendirmeye başladığ andan itibaren gerekli

—DERGİLERİN GETİRDİĞİ —

EDEBİYATTA PİS POLİTİKA

Fethi Nacif

TURK DILI dergisinin Temmuz ve Aralık 1964 sayıları, «Roman Özel Sayısı» olarak yayınlandı. Türk Dili dergisi, daha önce, Şiir, Deneme, Günlük ve Eleştiri özel sayıları da yayınlamıştır.

Roman özel sayılarında gerçekten lig-
cikci yazılar, incelemeler yer almış.

Deiginin yazı kuruluşu üyelerinden Bay Suut Kemal Yetkin, «Yeni Roman Üzerine Düşünceler» adlı yazısında, «...dizilerin benzerleri, dış nesnel dünyayı yansıtacak şekilde, artık modası geçmiş bir gerçekçidir.» diyen Robbe Grillet'ye karşı çıkmak, Bay Yetkin: «Bir yazar, gerçekçi olmayı başarmak isteyen, kendi elindeki metoduna ve uzun, yorucu çevre analizişlarına izin vermemeli, duyarlılığı kışkırtıcı sözleri üstün sayabilir. Ama bir Balzac'a, bir Stendhal'e eskimiş gözüyle bakın, bir Eugénie Grandet'i ya da sir Kral İle Kara'yı dişa olup bitenlerin birer kopyası say; işte bu olmaz! Hem roman dünyasının ölümez eserlerinden bıkan kim? Bunların arşasına yeni baskıları, sayısı artan yeni çevirileri mi eskiliklerinden haber verir? Gerçek dünyayı gerçekliği içinde de bilmiyoruz. Balzac'lar, Tolstoy'lar, Flaubert'ler romanlarını, varlığın özünü, gerçeğin gerçekini salt varlığı açığa çıkararak, aydınlatmak ıctimai yazmışlardır! Görünüşlerin ötesindeki gerçekle, öyle ulaşmanın filozoflara düşen bir iş olduğunu biliyoruz.»

Gene yazı kurulu üyelerinden Bayan Melahat Özgür, «Avusturya Romanının Genel Bir Bakış» adlı incelemesinde, Avusturyalı yazarları «büyük hıçme» olarak son zamanlarda geçtiğini belirterek sunuları söylüyor: «Hepsinde beliren özellik, bir türlü çözülemeyen karışık sorular içinde cılız, küçük insanları, düskün ruhların yaşamalarını ve yaşamları çerçevesi içinde anlatmak olmuştur. Onların bu hikâyecileri de Rusların hikâyecilerine yakın bulunmuştur. Çoğu, Dostoyevski ve Tolstoy gibi büyük yazarların etkisi altında kalmıştır. Avusturya yazarları, büyük Rus romancılarından, insan ruhunun derinliklerine inmesini öğrendiler, konularını hep bu derinliklerden aldılar.

Halide Edip-Adıvar, «Roman Üzerine» adlı yazısında (Ulus gazetesiinin 5.9.1943 günü Güzel Sanatlar Sayfası'nda yayımlanmış bir yazı), «Bugün İngiliz romancılığına, belki kural ve topluluk bakımından Fransızlar, insan ruhunun daha yakasacilmamış yönlerini, özellikle bilincaltı

gi değişiklige uğratmak gereklidir. Gerçekliğin değişiklige uğratılabilir olduğunu ve ele geldiğini anlatmak için bundan başka çare yoktur.» diyor. Nitekim Brecht'in üzerinde sürekli olarak uluştığı şey, seyircinin sahnedekilerle kendini aynı kimse gibi hissetmemesi, yani sahnedekilerle ödeşleşmemesi ve onları ele alıp üzerinde düşünmesi, yargılamasıdır. Brecht'in «aristotelesci-olmayan» diye adlandırdığı bu estetik. Gaston Bachelard'ın, bî'gi ve sanat alanında aktif ve yaratıcı yans (uzrağı) Ün plâna çıkarılan «deakri-çi-olmayan» epistemolojistin aksa getirmektedir. Bachelard in bu görüşü, çağımızın, bu genel gerçekliği, başka bir alanda dile getirmek için ileri sürülmüştür. Nitekim Marx da bu aktif ve yaratıcı yama insanın iş (emek) ile «tabiatın insanleştirilmesi»nin sousuz dialektiği diyordu. Bu geyimle Marx, gerçekliğin insan tarafından durmadan başkalaşma uğratılması ve yaratılmasını anlatmak istiyor. Ernest Fischer bu düşüncelerde dayanarak, sanat eserinin nesne bir gerçekliğin ya da duyulabilir bir gerçekliğin kopyası: olmadığını gösterdiği gibi, Platonun özleri gibi akılla kavrulanlığı söyleyen bir dinsünel gerçekliğin ya da öncesiz-sonrasız (ezeli-ebedi) bir insan tabiatının kopya edilememi demek olmadığını da gösterdi. Sanat, idealistlerin anladığı ya da Kandinsky'nin mistik bir özellik taşıyan «ç zorunluk» görüşünün içeriği sürdüğü gibi iç-benliğin disarı yasatılması da değildi. Fischer, sanat eserini insan ile dünya arasındaki ilişkilerin bir «modeli» olarak görür. Burada «model» kelimesi, cybernétique bilgilerinin kullandığı anlamda kullanılmıştır. (4) Fischer, sanat eserini iş'ten (emek'ten) kalkarak şunları dediği ve iş'i bir Marx'ci ol-

ra k sınıf ilişkileri dışında ele almadığı için, kitabında, sanatın insan ile dünya arasında bulunan bir ilişkiye diley getirdiğini göstermiştir. Bu aktif ilişki, gitmekçe daha büyük ölçüde insanı egemenliğine giren ve degişime uğratılan bir gerçekliğin fethedilmesi ve tabii ya da toplumsal gerçekliğin insanı bir plan gözümüzde tutularak kuruması (insa edilmiş) ve yeniden-kurulmasından. Fischer her sanat eserinde, bu bağtanın bir «model»ini yani taçının her yanında insanla dünya arasındaki aktif ilişkilerin en temel yanının bir parabol (remz, alegorie) biçimine bürünerek gerçegin pekişmiş bir halde ortaya çıkışını göstermektedir. İnsanın dünyayı yanının ilişkisini dile getiren bu «model» in kuruluşunda sınıf ilişkilerinin temel bir rol oynadığını belirtten Fischer, romantizm akımı üzerine yaptığı inceleme ve çözümlemelerde bu akımı, burjuvaziyasına karşı gösterilen tutkulu ama gelişken bir protesto hareketi olarak ele almaktadır. «Fransız devrimi ve bu devrimin kendisine ve çeşitli dönemlerine karşı takılan tavırlar, romantik akımın anlaşılmamasını sağlayan anıbtariardır» diyen Fischer Beau-delaire ile ilgili incelemelerinde «sanat için sanat, görüşünü ele almakta ve bu görüşü kaba faydalılık anlayışına karşı bir protesto olduğu kadar her seyin metanome haline geldiği bir dünyada metanome yaratmanın» reddedilmesi olarak da açıklamaktadır. (5) Ayrıca Fischer'e göre, bu akım, Marx'in ekonomipolitikte «burjuvanın fire tim için üretim ilkesi» dediği seyin estetik plânda da geçerli olduğunu açıkça göstermiştir. (5)

Fischer, sözü geçen «Sanatın Genel Reklamları» adlı eserinde, ayrıca, naturalizm akımından «yeni Romantizm» adını vermektedir.

nan» a kadar birçok sanatçının, burjuva dünyasındaki insanı anlamın yokluğu karşısında, ya da öyle bir rejimde ortaya çıkan hayatın anlamının kaybolması ve yabancılama olayı karşısında ne gibi tepkiler gösterdiğini açıklamıştır. Bu tepki, sözü geçen anlam yokluğunun yaşama anlamının kaybolmasının dile getirilmesi ve çeşitli ölçütlerde bu olayın protesto edilmesi şeklinde belirmektedir. Bu açıklamalar, toplumcu bir eleştirmene, dar ve cüfiz bir «dekkâd» kavramı içinde dönüp kalmasına için gerçekten yararlı olabilecek niteliktedir.

1. Bakınız: G. Lukacs, «La Théorie Du Roman», Bibliothèque Méditations.
 2. Bu kitabı birinci bölümü, Cevat Çapan tarafından çevrilimiş ve Yeni Dergi'nin dördüncü sayısında yayımlanmıştır.
 3. Brecht'in tiyatro sanatı ve «Epic Tiyatros» konusunda düşündüklerini dile getiren yazıları, Kâmurân Şipal tarafından başarıyla çevrilmiş ve yayımlanmıştır. Bakınız: «Epic Tiyatro Uzerine», DE yayınları, 1964.
 4. Yani insanla dünya arasında bulunan ve tarihi aşamalara bağlı olarak diyalektik biçimde durmadan değişen bir ilişki - yapısı anlamında.
 5. Romantizm akımının, «kaba faydalıçılık anlayışına karşı bir protesto olduğu kadar», «çelişken» olı davranış ve «her şeyin meta haline geldiği bir dünyada meta yaratmanın reddedilmesi» olduğu konusundaki Plekhanov da aynı biçimde düşünmekte ve bilimsei çatışmalarıyla bu gerekçi açıklıyor. Bakınız: «Sanat ve Sosyalizm». S. 23 ve arkası. Çeviren Selim Münoglu. SOSYAL YAYINLAR 1962.

etkili şekilde dramatize etmek büneri vardı.

卷之三十一

Arajk 1964 tarihli ikinci Roman özel Sayısı'nın başında söyle deniyor: «Bu bölümde Alman, Avusturya, İngiliz ve Amerikan romanı üzerine yazıtlarla, kimi romançuların yapıtlarından alınmış parçaları bulacaksınız. Böylece Türk, Fransız, İtalyan ve İspanyol Edebiyatları kucaklayan birinci bölümle birlikte dünya romanı üzerinde az çok toplu bir düşünce uyandırılmışızı sanıyoruz.»

Türk Dili'nin birinci Roman Özel Sayısı'nda yazı kurulu olarak Suut Kemal Yetkin, Selahattin Batu, Melahat Özgür, Hasibe Mazıoğlu, Cemal Süreyya, Salih Birsel görünüyor. ikinci özel sayıda Cemal Süreyya dışında gene aynı kişiler var. Ve bunlar edebiyata politikayı bulastırmamak konusunda yazmış çizmiş kişiler. Ama bu iki sayıda yaptıkları, edebiyatta yapılabilecek en pis politikadır! «Dünya romanı üzerinde az çok toplu bir düşünce uyandırdığımızı sanıyoruz.» diyorlar. Kendilerinin hazırladıkları iki sayidan yukarıya aldığım satırlar, Rus romanını dışarda bırakarak dünya romanı üzerinde toplu bir düşünce uyandırmamanın imkansız olduğunu açıkla

Yazı kurulunda bulunan kişiler, yazılarında Rus romanından söz açmadan edemezler! incelemelerde Rus romanı! Çevirilerde Rus romanı! Düyanın en iyi romanı diye yazı koymalar, en iyi on romanın ikişisi Rus romanı! Ve dünya romanı üzerinde toplu bir düşünce uyandırmak isteyen yazı kurulu Rus romanına bir bölüm ayırmak gereğini duymaz! İşte edebiyatta nis politikası diye hanesi deniz!

Orhan Veli'nin bir misrağını hatırlıya-
rak söyleyelim, kimse çıpık da yazı kurulu
üyelerine «Rus romanından bahsediyorsu-
nuz, demek ki siz komünistsiniz!» diyemez.
Çünkü Rus romanına biraz ilgilenen her-
kes su geçeği bilir: Rus romanı denince
akla Sohohof ya da Ehrenburg gelmez, Tels-
toy ya da Dostoyevski gelir akla. Ve Türk-
kiye'de Millî Eğitim Bakanlığı, devlet para-

sıyla, sayısız Rus romanı yayınılayarak bunları kendi yayınevlerinde kendi memurlarının elleriyle Türk okurlarına sunmuştur. Türk Dili dergisinin yazı kurulu üyeleri, edebiyatın en büyük görevinin insanları birbirlerine tanıtmak ve yaklaştırmak olduğunu unutarak, insanları birbirinden ayırmak ve birbirine karşı getirmek isteyen soğuk harbin hizmetinde bir davranış göstermişler, edebiyata en büyük saygılılığı yapmışlar, en pis politikayı bulastırılmışlardır. Hem de ‘İlim ve fen için kayıt ve şart yoktur’ diyen Atatürk’ten kalma paralarla çıkarılan bir dergide!

KENDİNİ YAZAN ŞİR

Edip CANSEVER

«Öz biçimini belirler, öz biçimini kullanımlıdır.» diyoruz ya, Beckett'te «Büyük özün somutlanmasıdır» diyor. Şiirimizi, özellikle bin dokuz yüz elli sonrası şiirimi de değerlendirmek için, bundan daha gezerli bir ölçü bulmak oldukça güçtür sanırım. Güç olan

bir şey daha var: o da bu ölçüyü uygulayabilmek. Çünkü ölçüne denli sağlam olurlarsa olsunlar, aynı ölçülerin elden ele değişse bir işlekligi de vardır. Hattâ çağdan çağ'a, yıldan yıla, günden güne değişen bir zangantırığı bile olmaz ki, nice yeni

Dr. RIZA NUR ÜZERİNE

Samih EMRE

İktisat Fakültesi sosyoloji doçenti Dr. Cavit Orhan Tüting'in British Museum'un Doğu Yazmaları bölümünden bularak önce az yayılan bir bibliyografya dergisinde (Kitap Belleten, 1 ekim 1963), sonra Cumhuriyet gazetesinde (9 mart ve 10 Ağustos 1964) üç yaz ile tamamı belgelerim örnekleri, çeşitli çevrelerde yaratılmış doğru ve ters tepkilerin yazılarıyle birlikte bir kitap içinde toplandı. (Üçer Yayınevi, Ankara 1965, 80 s. 3 lira, isteme adresi P.K. 36 Bakanlıklar - Ankara).

Büylece Dr. Riza Nur'un, bugün bile parlamentodaki dik sesi bir guruban «Büyük Türkçü» diye anarak tasarıları etrafında kümelemeye çalışıkları bu megaloman ve egosantrik politikacının, Türkiye'yi kurtarmış ve kurmuş olan Atatürk'e rağmen ve ona tam karşı kalarak nasıl milliyetçi olbildungunu anlayamadığımız bu hasta irkçının, 1960 yılına kadar aşılmamak ve okunmamak şartıyla British Museum'a verdiği el yazısı eserleri (Şirleri, Türkiye'nin yeni baştan hayatı ve fırka programı, Makaleleri, Hayat ve hâritası), dikkatli ve araştırma bir bilim adamının canlı özetile işgâl etmek oluyor.

Bütün etkinlik ve yaygınlığına karşın, gazete yazılarının yalnız tazelikten güç alan gelegeç bir değerleri, gündelik olayların içerisinde kalıp üstelik hemen kaybolan hızlı bir unutulşanları var. Bu bakandan, yalnız gazete ölçüsüyle kalsayı hâyâflâsanâfum bu yarım, sindi topluca ve getirdiği ölümlü olumlu anlayışla birlikte küçük bir kitap olarak elimizde. İlk sayfâda «Mustafa Kemal Paşa'nın iskatımı ve 1923'ün bir hasta kafasına, sindi aramızda yarınca yarınca gelen meslek yapmış kimlerin düşüncelerini pareti bir kaynak sağlayarak gözlemek, anıtkârâmete de gerekli.

Yeni Osmanlıluğun «Bilâ tefrik-i eins ü din» ilkesiyle imparatorluk anıtlarını elde tutmak istiyen 1908 meşrutiyetçilerinin çeşitli ulusal isyanları karşısında «Türk Ocağı»nda toplantıları, günü geçmiş Osmanlıcılık ve İslâmcılık akımlarından sonra «Turan yoluna dönmeleri, elli yıl öncesi için nasıl çok geç kalınmış bir nyânişta, Türkiye Cumhuriyetinin bugündünde «Türküler» adına sahip çıkmak istiyen bir kümnenin ayrıntı da o kadar günü geçmiş bir yanlışlığı. Atatürk devrimlerine kaynak olmuş Ziya Gökalp düşüncesini bir yana koymak uzak Asya coğrafya adalarının yaratıldığı düşlelerle oyalanınan, muhakkak ulusulüğün en geri ve ilkei başka bir tantımıza yaslanmak istiyenlerdir. Gökalp'ın «Türküm diye Türkür; Türkülüyü yüceltmeye çalışan Türküdür» yargısındaki kültür ve bilinc ulusallığının yanında, «Ben Sinop şehri kadim ahalisinden ve eceddi hem ana ve hem baba tarafından iki yüz yıldır Sinoplu ve daima Türk olan Riza Nur» (Vakıfîye) sunusu, ne kadar gereksiz ve zavallıca bir gşyret-keşif ifadesidir. «Bizim şeyhin keramati olur menkul kendinden.»

Tüting'in duyarlılığı belgelerden başka, kitabı önsözünden anlaşılacagı gibi, yayılmaması şimdilik yersiz ve zamansız bulunmuş olan bazı başka yazılar da vardır. Bütün Atatürk heykellerini yokedip yapanları cezalandırmayı, Cumhuriyetin de不由得 çökken bayramları kaldırmayı, «öz Türk» olmayan subay, memur ve öğretmenleri atırmayı, milliyet tayıni için göbek hesabı yapmayı, yeni yarayı kaldırmayı, silâfet geri getirip tekkeleri ona bağlamayı, irk müdürlüğünü kormayı, kadim sokaktan eve almayı... maddeler halinde toplantıya «Türküler» fırkasının kurucusu için «Sevâlelerin kaleme Dr. Riza Nur» adlı bir övgü kitabı yazılmıştır. (Toprak Yayınları, Ziya Küçük İlahı, İstanbul 1962, 80 sayfa) «Türklüğe dünya medeniyeti tarihinde eşine az rastlanan eserler bırakılardan azı Dr. Riza Nur...» sizlerle sonulan bir yazı da «Örnek bir Vakıf» başlığı altında, «Türk Kültürü Araştırmaları Derneği»n dergisinde yakınlarında yer almış. (Dr. Fethi Teveloğlu, Türk Kültürü sayı 12, ekim 1963) Adan, büyük «Nutku» da yanına eklemiş güven verici hiçbir nüfâa birlikte göremediğimiz Riza Nur ayrıntısı (37, 179, 194, 218, 228). Osmanlı Meclisi Mehbusanından Anadolu hâreketine katılma fırsatını bulmuş günlük politikacılardan biridir. Yaşadığı günlerin aydınlık yönlerinden hep geride kalan bu yarışa direniş, yurt dışında kin dolarak kendine ayrıcalıklar arayan bu bencil iktidar hâsi, her sâtrâneftâz saplantılısıyla yalnız kendi ikbalini düşündüğü aşıqîk belli olan bu kâbus tutukular gelişmesi kişi, British Museum'ı bırakmış olduğunu ve yazılarıyla, bugün de aramızda dolaşan bütün arkadaşına ögeleyen ortak sözüse gibidir.

Eserîşî raslantılarla tarih olaylarına karışmış bir kişi, bucağına, düşünecerinden başka neyle sevilip amâletler olsa kendi söz ve davranışlarıyla eserlerinden başka ne söylemeliyebilir? El yazması eserleri kısaca özetlenen liste (Dr. Riza Nur, Tercümen gazetesinde, Ahmet Kabaklı'ın fikrî eserlerde yurtta Türkçülük için en çok çalışan, milliyetçiliğin temelini ve ihmî temelleri atan...) (25 Temmuz 1964) satır satır vermek isteyorum.

Bir yarısı «Atatürk, izindeyiz» ilkesi. Yanında Mustafa Kemal'ı yokedip cezalandırmayı amaç edinmiş adamı «Bu türkâne Türkâne için en çok gâşan...» diye tanımlama cureti. Karakurt köyünde ne ariyorsunuz Baylar?

yenî ölçülerin belirmesi, giderek çeşitlenip kurulması hep bu yüzden. Bir ozan olarak bu kurulmaların karşısındayız, sizin de ister istemez bir takım ölçüler önermeniz kaçınılmaz oluyor.

Söz gelimi üzü şiri yadrigârınlar var. Ama bu yadrigârınlar pek belli değil. Şiir dişi olanaklarla beslendiğim, düzyazıyla anlaşmanın eğiliminde olduğum, gerekçiz uzatmalarla şiri güç anlaşılmış dumâ getirdiğim öne sürülmüş. — Ayrıca söylenenlerin hepsi bu kâdar değil ya, her neye — Benden önce uzun şiirler yazmış olan ozanlar yok mu? Var elbette. Bunnarın en önemlilerinden biri de Nazım Hikmet. Başkaca, O. Veli'nin «Destan Gibi». Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın «Çakırın Destanı» ilk akla gelebilirler. Ama artık o şiirlerin ölçüsü bulunmuş, iyi kötü bir ilişki kurmuş okuyucu onları. Yadırganmamaları da bu yüzden: Yoksa özlerinin, anlamalarının kendilerini koluya ele vermişinden ötürü değil.

Ben bu gibi yadrigamalar karşısında, şir yazmadığım, yalnızca bir yazı yazma biçimimi gerçekleştirdiğimi söyleyorum. Daha başka şeyler de söyleyorum. Orneğin, şir, sözleşmiş İnsandır, diyorum; misra bir birim olarak işlevini yitirdi, diyorum. Şîrin, insanın kendini yıldız yıldız doğrudanıyla elde edilebilecek bir yaratı olduğunu, şire benziyen şiirlerle ilgi kurmadığımı söyleyorum. Gebe de billyorum ki, bütün bu sözlerin apaçık bir anımları yok. Yok ama, benim de anımları şirlerin kuramam açıklamak, ilkelarını saptamak değil. Olsa olsa daha sonra söyleyeceklere yarar olur umuduyla bir takım yarayılmalar koymak istiyorum. İstiyorum, hep bu kadar.

Yukarda da belirttiğim gibi, yalnızca «bir yazı yazma biçimine inanıyorum. Bundan ötesi ilgilendirmiyorum beni. İlgilendirmiyorum ama, genelde kandırıcı bir yarın bulduğumu söyleyemem ken dîme. Yazdıklarım şir değilse, roman, öykü, oyun değilse, nedir ne ki? Dyebilirim ki, beni katkışlarla karşılaşabilen; kandırıcı doğrular, kendimi çözümlemeye, billenmeye, bir varoluşa iterken, gerek sinnesini duydugum araçlarla — çeşitli sanatlarla anlatım biçimleri olabilir — bir yanyanalı, bir içiçeli... Battı kaynaklarından varılanma, kendi geleneklerimde dönen öneriler arasında üçüncü bir alan: bu: *düzenli* alânzı. Bu alanın üstünde kurulan şir — gene de şir diyorum — ken dîni yazarın bir şir.

Kendini yazarın şir diyorum. Sanki ozanın istemiyle şirin istemi denkleşmiştir artık. Sözlerin bir kimliği vardır: hislanı, far, yavaşlıklar, saflıklar, sevinçler, acı cekeler, kâşfalar, bilincenler, başkalınlıklar, tökezlerler, dururlar, uyus ve dîk kafal olurlar, kısacası bütün yaşam biçimlerini sınıglayarak devinirler boyuna. Yani söyle benzer sözden çok, hayatı benzer sözler stralut. Büylece, uzunluğunu, kişisini kendisi belirterek, şirlerin bir bakımâzıntıyanıza, özneyle şirlerin bir yanıt verimivsâ, o zaman da, şirlerin gerektirdiği ölçülü kullanması öjhâneçinde vedek, Atâc'ın deyişile, şiri anlamak yerine, şire almamaya çahımlıdırlar.

GELECEK YAZI:
ŞİİRDE
FAZLALIKLAR

TİYATRO —

HÜLLECİ

... İlk, orta lise gibi okullarda Türk çocukuna uygarlık tarîh dersleri verilişken saygıdeğer kadınlardan, orta asya erkeğin yamâşından alıp, soz uzuur, aklı kisa bir eksik etek haline getiren soşsal — iktisadi ve dîri se-

MESAJ

Hastalar
kardeşlerim
iyileşeceksiniz.
Ağrılar, sizler dincek
Yumuşaklık

bir yaz akşamı gibi inecik
ağır, yeşil dalların arasından rahatlık.
Hastalar, kardeşlerim
Biraz daha sabır, biraz daha mat.
Kapının arkasında bekleyen ölüm değil hayat.
Kapının arkasında dünya,
dilâya civil civâl.

Kaikacaksınız yatağınızda
gideceksiniz.
Tuzun, ekmeğin, güneşin tadını
yeni baştan keşfedeceksiniz.

Sararmak limon gibi mum gibi erimek,
devrilmek kof bir çınar gibi ansızdan,
kardeşler, hastalar,
biz ne limonuz, ne mum, ne çınar
biz insanız çok süük
çok süük bîliriz,

İlâcınıza
umudu katmasın,

«Yaşamak gerçek»
diyerek
ayak direşip
dayatmasını.
Hastalar,
kardeşlerim
iyileşeceksiniz.
Ağrılar, sizler dincek,
Yumuşak,
lik

bir yaz akşamı gibi inecik
ağır, yeşil dalların arasından rahatlık.

Nâzim HİKMET

göre nasıb yapıp yüksâkların bu
kömedide acı ve gillâng bir ör-
nekle görmek mümkündür. dâ-
yordu o vakit oyun için. Ayut
eser, günümüz Türkîyesinde yâdir
gammıyor hic; özellikle Anadoluda..

Medenî kanundan önce, üçüz
bos düşün diyen erkek, kadına
tekrar evlenmek için baş vurulan
hileyi «hüllâ» deniyordu. Söyle
ki: bu durumda boş düşen kadın
bir gecelikle başka bir erkekle
evleniyor ve ondan sonra eski ko-
casına dönenbiliyordu. Bir gecelik
kocaya «hülleci», serît kanunla-
rina uygunulan bu hileyi de «hüllâ»
deniyordu. Hülleci'de Reşat
Nuri Güntekin öyle göstermelik
olsun diye yahn bir olayı işlemi-
yor. Çağdaş ortamındaki yermizi
başyâni dîle getiriyor. Eserde
karakterler, oylarla kaynatırıra
rak olenniştir.

Zihni Küçümen'in sahneye koy-
duğu Hülleci, seyirci kadar oyun
yazarlarını da uyarmışdır. İyi
bir sahne düzeniyle oyun ilgino-
ğâni dâha bir artırryor. Dengeeli
bir oynamış var. Oyun, gerekçel
yönüyle tophumumuza olabildiğâ-
ce eleştiriyyor. Eskî kalıntı, ge-
nekkiliği sürdürmeye çahşan ül-
kenin veterâne tanımlanmış bir
oyunu Hülleci. Herkesin görmesi
gerekli olduğu kadar, gümüşü
yansıyator.

Şehir Tiyatrosu sanatçıları, bü-
ltünlevi bir oyus veriyorlar. Bâl-
ge Zâbu, Zihni Küçümen, Sakir
Arseven, Nezhat Tanyeri, Gâl
Vergen, Kadriye Tuna ölçülü,
canlı ve boyutlu veriyorlar. Di-
ğer sanatçilar da belli bir düz-
eyde altına düşmüyorlar.

Turgut Atalay'ın dekor ve kostümleri eserin oiteligine uygun.

Hayati ASILYAZICI

KENNEDY'yi
KİM
OLDÜRDÜ?

Yazar:

Thomas G. Buchanan

Bütün kitapçılarda arayınız
Dağıtan: Ferhan Bozkurt ve
Ort. Ankara caddesi İSTAN-
BUL

(YON: 014)

napolyon geçen yüzyıl başında roman-
akımın temsilcileri tarafından «Bü-
yük Avrupa» ilân edilmişti. Ne tuhaftur ki,
bunu ilân edenler Cermez Göthe, Nietzsche,
İngiliz Bayron gibi kimselerdi. Sanırırmı
Yüzyılın büyük Avrupalısı De Gaulle ola-
caktır. De Gaulle'ne istemektedir? Kısa
ca, De Gaulle dünyada ekonomik ve politik
gürün yeniden bölgüsünü istemektedir.

De Gaulle bastın toplantısında sunular-
da söz etmiştir: aa) «Atlantikten Ural'a-
dеди Avrupa'nın problemlerini (iki Al-
manya'nın birleştirilmesi gibi) Avrupa'da
özçmesini; bb) Uluslararası ödemelerde
altın yanında, ayrıca dönüştürülebilir dolar
(yani altın döviz) sisteminde vazgeçilip «altın
sistemi» ne dönülmüşini (aynı şey do-
layısıyle sterlin için de söz konusu); cc)
Birleşmiş Milletler Anlaşmasının Komünist
Çin'in de katıldığı bir konferansta değiş-
tilmesini teklif etmiştir. Bu üç teklif, yu-
karda söylediğim politik ve ekonomik gür-
ün yeniden bölgüsünü problemi de-
ğişik tezahürleridir. Bugünkü Avrupa ne
harpten çikan Avrupadır ve ne de eko-
nomisi Amerika'ya muhtaçtır. Bu arada,
Fransa 20 yıl önceki Fransa hiç değildir. Çin
Cumhuriyeti diye bugün fileen var olan ül-
ke, Birleşmiş Milletler Anlaşmasının tasla-
ğının hazırlandığı Yalta Konferansına ka-
tilan beş büyüklerden Çin'i temsil edenle-
rin ülkesi değildir.

De Gaulle'in Amerika'ya (dolayısıyla
İngiltereye) karşı tutumu, bu iki ülkenin
mazide e'de ettiği «muktesep hakları»nın
Avrupa ve düküya gerçekte uyandığı gerek-
çesine dayanmaktadır. Oyle ki, modası geç-
miş kurumları yapmak, dünyada denge-
sizliği artırabilir.

Eğer durum böyle ise, söz konusu ulu-
lararası kurumların gözden geçirilip değiş-
tilmesi gereklidir. Şimdi bu genel ifade-
leri, problemlerin temelindeki ekonomik ç-
kar çatışmasını özeti vererek açıklaya-
lım ve bunun getirmesi muhtemel sonuc-
lara dejikelim:

A - ULUSLARARASI ALTIN SISTEMINE DONUS TEKLIFI GERISİNDE NE VAR?

De Gaulle, Harp sonrası şartlarının ka-
pitalist aleme kabul ettirdiği dolar hakimi-
yetini başka bir deyişle «dolar diplomasisi»
ni Fransa'nın, Avrupa'nın ve nihayet Dün-
yanın çatı için yıkmak istemektedir. Ge-
neralin bu mücadelede yeni değildir; bugün
şartların yeterli gözükmesile açıkça bir mey-
dan okuma haline gelmiştir. Yetenek dedi-
ğimiz şartlar nelerdir?

Bugün uluslararası alış-verişlerden do-
ğan ödemeler genel olarak şu üç ödeme aracı
ile yapılmaktadır: Altın, doar, sterlin. Yine
uluslararası krediler genel olarak dolar ve
sterlin temelinde dayanılarak verilmektedir.
Kısaca, büyük kapitalist: İki mallı merkez
New York ve Londra'dır. İki milli paradan
dolar «altın döviz» niteliğine sahiptir. Çün-
kü Amerika Federal Reserve Bank'ı'nın
alış-veris gerektirdiğinde, On'su (28 kürsür
gram) 35 dolardan altın alıp satmaktadır.
Yani dolar sabit bir fiyattan altın dönüştü-
rilebilir (convertible) dir. Sterlinin du-
rumu doların tam benzeri değildir. Gen-
çi Ingiltere Bankası Sterlin mukabili
altın alıp satmaktadır. Fakat bu dolardan
olduğu gibi sabit bir fiyat üzerinden de-
ğil, altın piyasaya fiyatından olmaktadır. Bu
sununa beraber sterlin alanında o da, ulu-
lararası ödeme ve kredi aracıdır.

Uluslararası ekonomik ilişkilerde rolini
tarhi şartlara göre kazanmış dolar ve ster-
lin bugün iyi bir ödeme ve kredi aracı ol-
maktadır. Kisaca uluslararası para
rolu oynayan bu milli paralar borç ve alı-
cakların ödeme aracı oluklarından birim'e
rinin değerinin zamanla değişimini ge-
rekliyor. Oyle ise birinci varsayımları şöy-
ledir:

1 Uluslararası ödeme ve kredi aracının
değeri sabit kalırsa rolini yapabilir.

Nitekim elinde dolar bulunduran ya-
bancılar o dolar miktarına Amerika'dan
alacaklardır. Yanı dolar sahibi dolar'arile
carlı fiyatlar üzerinde Amerika'dan mal ve
hizmet satın alabilir. Aynı şekilde dolarla
edilmiş ve vadesi gelince Amerika'
lların ödeyeceği poliçe, bono tahlil vesaire
seklindeki borç senetleri de Amerika'lıların
borcudur ve bunlar ayrıca uluslararası ödeme
kredilerde kullanılabilir. Şimdi Amerika'da
fiyatların yükselmesi, ya da doların dış
değerinin düşmesi halini düşünürsek, elin-
de dolar ya da dolarla ifade edilmiş borç
senetleri bulunduran yabancılar artık ge-
rek Amerika'dan ve gerekse diğer ülkelere
den eskisi kadar mal ve hizmet satın ala-
mamışlardır, kayba uğrayacaklardır. Bu şu
demektir: Dolar değişimz bir ölçü olsa
da lâstiklerin bir metre gibi
olmuştur. O halde uluslararası bir araç olmak
iddiasındaki bir milli paranın değerinin
değişmemesi garantiye edilir. Bu sağla-
namazsa, onlara dayanan uluslararası para
ve kredi sistemi iyi işleyemez; eğer düzelt-
tilmez, değiştirilmese tamamen çökeli-
dir.

Dolar ve sterlin'in uluslararası para o-
luşunun Amerika ve İngiltere'ye sağ adıgi
komisyon-faiz gibi geniş imkânları kar-

Amerikan Hegemonya paradoksu - De Gaulle ve dünyanın kaderi

İdris Küçükömer

sıkı bu iki milli paranın bugünkü durumu
ile lâstikleş lâstikleşmediklerine kısaca ba-
kalım. Sterlinin hikâyeyine deñinmeden öncे
önemli ikinci varsayımlı yazalım:

2 Gelişmiş sanayi ülkelerin en önem-
li ekonomik sosyal problemi işsizliktir.
Partilerin iktidara gelip gitmesinde işsiz-
liğin derecesi başta rol oynar.

Gelişmiş kapitalist bir ülkenin içerde
istihdamı artırtılabilmesi, dışarıda yatırımlarına,
diş rakip ekonomileri kontrolünde
ve nihai olarak ürettiği malların piyasasını
elinde bulundurmasına bağlıdır.

Sterlinin eski ve yeni iki hikâyeyi su-
dur: Ingiltere, 1923-31 arasında sterlini al-
tına bağlı ve sterlin, diğer ülke için altın
döviz haline geldi. Bir kısım ülkeler (ster-
lin alanında olan İskandinav ve Batı Avru-
pa ülkeleri) de kendi paralarını altın bağ-
lamaktansa, altın bağlı sterlin karşılığında
çıkarmayı tercih ettiler (altın döviz pa-
ra sistemi). Ingiltere'nin altın dönmesi
para darlığına sebep oldu. Bu dellâşyodan
başa birsey değişdi; ve büyük işsizlik ya-
rattı. Bu arada ilk İşçi İktidarı devrildi ve
nihayet 1931'de altın sistemi terkedildi ve
sterlinin deva ülasyonuna gidildi. Ingiltere-
nin bu hareketi, sterline bağlı diğer ül-
kerin para sisteminin çökmesini doğurdu.

Sterlinin yeni hikâyeyi de 1 ve 2 numara-
lı varsayımlara doğruluğunu göstermektedir.
Son seçimlerde önce Muhammed İktidarı
İşsizliği azaltmak üzere baş vurdugu
uçucu para yahut enflasyonist politika ile İngil-
zil parasının değeri o kadar düşüklüğü
sterlinin deva ülasyonu adeta emriyakî haline
geldi. Yeni İşçi İktidarı, sterlini devalü-
asyondan kurtarmak için aldığı sevimli
olmayan tedbirler sebebiyle simdi oy kaybe-
diyor. Sterlin kurtarmak için a'man tedbir-
lere Amerika ve B. Almanya yardım ederken,
Fransa'da aleyhite bir tutum taşıye edil-
miştir (J. Rueff'in yaptığı gibi). Kisaca
sterlinin değeri düşmiş ve daha da dü-
şebilir. Oyle ise bu para uluslararası ödeme
kredi aracı olma özelliğini kaybetmek-
tedir. Elinde sterlin ve sterline ifade edil-
miş senetler bulunan yabancılar kendileri
haneler dışında, enflasyonist Ingiltere İstihdam
politikasının şarşarını yemişlerdir. Oyle gö-
züküyor ki, De Gaulle do'ara karşı savaşın-
da başarılı olabilirse, Amerika sterlini yete-
ri kadar destekleyemeyece, sterlinin devalüa-
yonu kaçınılmaz olabilir. Zaten Ingiltere-
nin altın ve dolar stokları erimektedir.

B. AMERİKANIN HEGEMONYA PARADOKSU

Gelelim asıl doların durumuna ikinci
Dünya Savaşı ile kapitalist aleme dolar
hegemonyası ve ona bağlı bir dolar diplo-
mazisi kurulmuştur. Bu hegemonya, Amerika'nın
İç İstihdam ve hayat seviyesinin bir
göstersi; hatta garantisidir. Bu ise, dış
harcamları ile dış ekonomileri ve onların
piyaklarını kontrol etmeye sağlanabilir.

İste Amerika bu dış pazarların muhafaza-
si için bugün yapılan mücadeleyi sadece
Doğu Blokuna karşı değil, aynı zamanda
diğer kapitalist ülkelerle karşı da yürütür-
ken, onundan kurtulmaktadır. Çünkü Amerika'nın
İç İstihdam ve hayat seviyesi, ekonomik büyümeye hız-
laşılıkle dolar hegemonya ve diplomasi-
sının devamına bağlıdır. Fakat kapitalist
arenaya yeni bir güç eklemektedir: Ortak
Pazar:

Iktisatta firma teorisine göre firma,
yüksek kazançları rekabet şartlarını boza-
rak, rakiplerini eline ederek kazanabilir
ancak. Firma teorisinin bu gerçeki, ülkeler
arasında ekonomik yarış için de doğrudur.

Ortak Pazar, yaralarını saracı alı-
Avrupa ekonomisinin dünya ekonomisinden
değerinde fazla pay alabileceğini bireles-
mesidir. Şüphesiz ekonomik gücü büy-
ükçe dünya politikasında Ortak Pa-
zadaki diplomasisi de gelişecektir, dünyaya ait ka-
rarialarda daha etkin olacaktır. Bu ise, Ortak
Pazar ekonomik açıdan tekrar güçlen-
mesine sebep olacaktır. Ortak Pazar, bu
durumunda dünya politik ve ekonomik güç-
lüğü içinde sözleşen de Gaulle'dür. Ortak
Pazarda İstihdamın artması, ekonominin bü-
yümesi kısaca hayat seviyesinin yükselmesi

altına döndürebilecek dolar mevcudunu
azaltması gereklidir. Fakat bu kısıtının
Dünya üzerinde Amerika'ı hegemonyasını
azaltması da kaçınılmaz bir sonuçtur. İşte
böylece iç istihdam ve hayat seviyesinin
devam ve artışı garantilemek üzere dış
harcamları devam ettirmek, do'arın de-
ğerinin düşmesine sebep olarak ekonominin
alehine bir durum yaratırken, harcamaları
kismakla birlikte üzerinde mevcut
kontrol imkânlarını yahut dolar dip-
lomasisinin hudutlarını daraltmak demek
olur ki, hem bu tedavi ile hem de harcamaya
devam ile karşılaşılan sonuc benzer
olmaktadır. Bana göre Amerika bugün böy-
le bir paradoksa yakalanmış bulunmaktadır.
Yani aşağı yukarı sakal, yukarı ti-
kılırsın büyük örnegi! Kanaatimde De Gaulle
böyle bir paradokstan yararlanmak isteyebilir.

İste Amerika bir suren beri yukarıda
belirttiğim paradoks tuzağımda kuruulmaya
çaşmaktadır. Nitekim Amerikanın dış poli-
tikasındaki başarızlıkların teşkidi ile
Amerika kamu oyundan belire temayıllar
klasik infiratçı değilse de (Economist
Feb. 6 1965) bir bakma geri çekilmelidir.
Nitekim Walter Lippman «büyük kavravıcı
ve yayılmış dış politika yerine Amerikanın
birinci derecede hayatı menfaatleri» ol-
duğuzda geri çekmele uyaran bir politika
tasviyesi, paradoksa bir çözüm tarzı gibi
bakılabilir. Bu tam bir çözüm değil, sadece
dolarların biraz daha rasyonel kullanılması
olur.

Amerika, Generalin demecinden önce
ve sonra tedbirlere girmiştir. Örneğin dışarı
giden turistler güçlükler, Avrupa'daki yati-
rin gelirlerini Amerika'ya transfer me-
bütü, dolarların % 25 altın karşılık me-
buruyetinin kalkması, Amerikaya gelecek
turistlere ve sermayeye kolaylık (vergi)
gibi. En önemli kara Amerika'nın dışarda
özellikle Avrupa'da daha az dolar bırakma-
ya kara, vermesidir. Amerika böylece Avrupa
ekonomisini bir daralma ile redit et-
mektedir. Ve Amerika, Avrupa'nın bu arada
Fransa'nın dolar sahasında zorunlu itihâ-
lat (stratejik maddeler) içen a'ın ödemek
zorunda kalacağı hesabını yapmaktadır.
Amerika, Avrupa'da harcamalarını kısarak
dolarları geri çekmeye çalışırken a'ın dol-
lar alan ve kendi ekonomisi için ha-
yatı önem taşıyan Asya'da özellikle Uzak
Doğu'daki sert tutumu (Kuzey Vietnam bom-
balanması) arasında baş rahatlı kuruşları.
Stratejik maddeler üreten Japonya'yi
da içine alan dolar a'ın içinde Uzak Doğu
da kilit noktasi haline gelmiş bir Vieinam.
Mr. Lipman'ın sandığının aksine Amerika
için hayatı önem taşımaktadır.

Ote yandan De Gaulle de sertleşmiş, ortaya
atılı dolar ve sterlin hastalığına u'sulara-
rası kurumların çare bulmasını beklememiş
ve Ekonomist'in «hastalıktan fena» dediği
tedavi tarzını seçmiştir. Nitekim Fransız
Maliye Bakanı Sorbonne'da talebeleri hiz-
binden Fransanın altın döviz standartını terk
ettiğini, yanlı dolar rezervi bulundurmaya-
cağını bütün dolarlarını a'tına çevireceğini
ve Fransanın bundan sonra dış borçlarını
altına ödeyeceğini ilan ve diğer ülkeleri de
ayın harekete katılmaya davet etti. Erhard
dolar cephe almaktı niteinde değildir Fa-
kat de Gaulle Ortak Pazarın dağılıması teh-
didine kadar gidebilir Bana göre gerek
Amerika'un ve gerekse Fransa'nın tutumu
kapitalist aleme için az da olsa ekonomik
bir daralma sebep olacaktır Savas busu-
ları bu daralmanın az olmasını sağlayabilir.
De Gaulle'ın Uzak-Doğu'yu tarafsızlaştı-
rma politikasını ekonomik nedeni, bu do-
lar sahasında Amerikan etkisini azaltarak
bir derecede piyasayı kazanmaktadır. Buna
kadar Fransa için büyük yapar. Fakat Ge-
neralın dünya açısından büyülüğü bana
göre sudur. Bu yazının başında dememiş
ki, Generalin altın sistemine dönmejen,
Birleşmiş Milletler Anlaşmasının değiştirmek
ten ve Atlantik'ten Ural'a bir Avrupadan
söz etmesi, aynı problemin değişik yan-
dır. Problemin ağırlığını ekonomik yan ve
mikle beraber kaynatır ondan alan poli-
tikayı da önem kazanmaktadır. Çünkü
bugün dünyamın kaderi iki dev kudretin elin-
dedir. Oysa General Uzakdoğu tarafsızlaştı-
rırken Birleşmiş Milletler anlaşmasının
değiştirmeye komünist Çin'i de dâvet etti-
mekle dünya kaderinin daha fazla kudret
tarafından tayinini istemektedir. Bu du-
rum Amerika ve Rusya'nın aleyhine gözü-
mekle beraber, harp tehlikesini mutlaka
azaltması sonucunu getirecektir. Ayrıca Bir-
leşmiş Milletler Genel Kuru'nda co-
ğunluğu teşkil eden Asya-Afrika Grubu ile
Güvenlik Konseyinin daimi üyesi (vetolu)
büyükler arasındaki uyuşmazlığı da azalt-
maktadır. General bu sonuçlarla büyülük
kazanmaktadır. Buna göre muhtemel asıl
önemli sonuç sudur: Dünya kaderine dâha
çok kudret hakim olursa, dünya gittiği dâha
âdil bir biçimde bô'lüşülecektir. İşte
dünyada tansiyonu sâdece bu düşürebilir.

Türkiye'nin bu oyunlardaki yerinin tâyi-
nini başka bir yazıya bırakıyorum.

Yıllar	Altın stok (milyar dolar)
1945	20,0
1950	22,9
1951	22,5
1952	23,3
1953	22,0
1954	21,7
1955	21,7
1956	21,9
1957	2,8
1958	20,6
1959	19,5
1960	17,9
1961	16,9
1962	15,9
1963	15,5
1964	15,0

Kaynak: Federal Reserve Bulletin De-
cember, 1964 degeri Times Feb. 5 1965 den

Halbuki uluslararası ödeme ve kredi
aracı da olan do'arlar için Federal R. Bank
% 25 altın karşılık bulundurmaktadır. Ve
Amerikalara göre dolar için kritik olan
altın stok 17 milyar doları. Halen stok 15
milyarlı da aşağı inmiş bulunmaktadır.

Yani devamlı a'ın kaçış ile dolara uluslararası
göre azalmaktadır. Bir yandan da

1 ons altı 35 dolardan satın alınır satılmaktadır.

Yukarıda durum yabancıları do-

lar verip altın alımıya timektedir; bu itili-
lis sonuç iken sebep haline gelerek kamila

tif biçimde doların değerinin daha da düş-
mesine sebep o'ablecek niteliktedir. Böylece Amerika, doların devalüasyonuna ya-
hut altın dolarla ifade edilmiş fiyatının
yüksek yükselmesine zorlantıda. Bütün bular
doları ölçü olarak dış borçlarını
altına mübadele etmektedir. Fakat doların
değerinin düşmesine sebep olanlar
değil, doların devalüasyona gitmemesidir.
Halkın doların devalüasyona gitmemesini
kendisi için tehlikeli bulmakdadır Amerika Ortak Pazar'a karşı
İngilizlerin çarkıda «Serbest Ticaret Alanı»
ni da desteklemiştir.

Amerika'nın Ortak Pazar rekabetinden
korunmak için aldığı ilk tedbirlerden biri,
Kıta'ı Avrupa'sı firmalarına ortak girmek
olmuştur.

Halen Amerika'nın bu yoldan siz-

masını araştırmak fizere Ortak Pazar
ile ilgili bir konu kastedilmiştir.

Fazla bir zaman önce Fransa'nın
ortaklığından kurtulmak istemektedir.

Generalın ortaklığından kurtulmak istemektedir.

Generalın ortaklığından kurtulmak istemektedir.

Generalın ortaklığından kurtulmak istemektedir.</p